

The Project Gutenberg eBook of Isäntä ja renki, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Isäntä ja renki

Author: graf Leo Tolstoy

Translator: Martti Wuori

Release date: June 16, 2016 [EBook #52350]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ISÄNTÄ JA RENKI ***

Produced by Tapio Riikonen

ISÄNTÄ JA RENKI.

Kirj.

Leo Tolstoi

Suom. Martti Wuori

WSOY, Porvoo, 1895.

I.

Se tapahtui 70-luvulla, talvella, Nikolainpäivän jälkeisenä päivänä. Pitäjäässä oli juhla ja kauppias Wasili Andrejitsh Brehunov, majatalon pitäjä, ei voinut olla poikessa, hänen kun kirkonisäntänä piti olla kirkossa ja sitte kotona ottaa vastaan ja kestitä sukulaisia ja tuttavvia. Mutta niin pian kuin viimeiset vieraat olivat lähteneet pois, alkoi Wasili Andrejitsh heti hankkiutua matkalle naapuriin kartanon omistajan luo, jonka kanssa jo kauan oli eräästä metsästä kauppaa hieronut. Wasili Andrejitsh teki kiirettä, ett'ei kaupungin kauppamiehet kerkiäisi ennen häntä tehdä tuota edullista kauppaa. Nuori kartanon herra pyysi metsästä kymmenen tuhatta ruplaa sen tautta vaan, että Wasili Andrejitsh tarjosi

siitä seitsemän. Metsän oikeasta arvosta oli se kuitenkin ainoastaan kolmas osa, Wasili Andrejitsh olisi ehkä tinkinyt vieläkin enemmän hinnasta, sillä metsä oli hänen piirissään ja hänen ja muiden maakauppiaitten kesken oli jo ammin olemassa semmoinen järjestys, ett'ei toinen kauppias korottanut hintaa toisen piirissä; mutta hän tiesi, että muita metsänostajia oli aikeessa mennä kauppaa hieromaan Gorjatshkinin metsästä, ja hän päätti heti lähteä ja lopettaa asia kartanon herran kanssa. Ja sen tautta hän, niinpian kuin juhla oli ohi, otti arkustaan 700 ruplaa, lisäsi niihin huostassaan olevia kirkon rahoja 2,300, jotta kaikkiaan oli 3,000 ruplaa, ja ne tarkkaan luettuaan ja pantuaan lompakkoon oli valmis lähtemään.

Renki Nikita, ainoa Wasili Andrejitshin rengeistä, joka sinä päivänä ei ollut humalassa, juoksi hevosta valjastamaan. Nikita sen tautta ei ollut humalassa sinä päivänä, että hän oli juoppo ja nyt paastosta asti, jota ennen oli viinaan menettänyt sekä takkinsa että saappaansa, oli vannomalla päättänyt olla juomatta eikä juonutkaan toista kuukautta. Silläkään kertaa hän ei juonut, vaikka juhlan ensimmäisinä päivinä viljanaan vuotava viina siihen häntä kovasti viettelikin.

Nikita oli viidenkymmenen vanha mies, naapurikylästä kotoisin. Hän ei ollut oma isäntänsä, niinkuin hänestä sanottiin, vaan suurimman osan elämästään hän oli ollut palveluksessa muilla. Joka paikassa pidettiin häntä arvossa hänen työteliäisyytensä, sukkeluutensa ja voimansa tähden, pääasiallisesti kuitenkin hänen hyvän, miellyttävän luonteensa tähden; mutta ei missään hän pysynyt kauempaa aikaa, sillä pari kertaa vuodessa, jopa välistä useamminkin, hän juopotteli ja silloin sitä paitsi menetti viinaan kaikki päältänsä ja kävi raivoisaksi ja toraisaksi. Wasili Andrejitshkin oli jo muutamia kertoja ajanut hänet luotaan, mutta ottanut sitte taas takaisin, sillä hän piti arvossa hänen rehellisyyttään, rakkauttaan eläimiä kohtaan ja ennen kaikkea vähäpalkkaisuuttaan. Wasili Andrejitsh ei maksanut Nikitalle 80 ruplaa palkkaa, minkä sellaisen rengin olisi pitänyt saada, vaan noin 40, jotka antoi hänelle ilman tiliä, vähinerin, ja enimmäkseen tavarassa kalliista hinnasta puodista eikä rahassa.

Nikitan vaimo, Martta, reima muija, joka ennen oli ollut kaunis nainen, emännöitsi kotona kasvavan pojan ja kahden tytön kanssa. Nikitaa hän ei pyytänytäkään luoksensa asumaan ensiksikin sentähden, että jo 20 vuotta eli erään tynnyrintekijän, toisesta kylästä olevan miehen kanssa, joka majaili samassa talossa, ja toiseksi sentähden, että hän, vaikka kohtelikin miestänsä, miten tahtoi, kun tämä oli selvänä, pelkäsi häntä kuin tulta, kuin hän oli humalapäissään. Nikita oli näet kerran, kun oli kotona juonut päihinsä, luultavasti kostaakseen vaimolleen kaiken selvänä kärsineen nöyryytensä, murtanut auki hänen kirstunsa, ottanut sieltä kaikki hänen kalliimmat koristeensa ja kirveellä hakkuupölkkyllä pieniksi pirstaleiksi paloittelut kaikki hänen röijynsä ja hameensa. Koko Nikitan ansaitsema palkka annettiin hänen vaimolleen eikä Nikita ollenkaan pannut sitä vastaan. Niinpä nytkin Martta paria päivää ennen pyhää tuli Wasili Andrejitshin luo ja otti häneltä vehnä jauhoja, teetä, sokeria ja pullollisen viinaa, kaikkiaan kolmella ruplalla, sekä vielä viisi ruplaa rahassa. Tästä kaikesta hän vielä kiitti, niinkuin mistäkin hyvästä työstä, vaikka Wasili Andrejitshin vähintään olisi ollut 20 ruplaa maksettava.

— Ollaankos me sinun kanssasi mitä sopimusta tehty? — sanoi Wasili Andrejitsh tavallisesti Nikitalle. — Kun tarvitset, niin ota, sittepähän sen taas työllä ansaitset. Eikä minun luonani tehdä niinkuin muualla, että saat palkkaa ja tiliä odottaa ja vielä palkasta rangaistukseksi osa poisluetaan. Täällä käypi kaikki rehellisesti. Sinä kun minulla palvelet, niin en minäkään sinua jätä. Kun hätä tulee, niin minä kyllä päästän. — Ja näin puhuessaan Wasili Andrejitsh oli ihan vakuutettu, että hän oli Nikitan hyväntekijä. Osasipa hän niin varmasti sen sanoa, että kaikki, Nikitasta alkaen, myönsivät hänen haastavan oikein.

— Ka, ymmärränhän minä sen, Wasili Andrejitsh, ja palvelenhan minä teitä kuin omaa isääni, parastani koetan, varsin hyvin sen ymmärrän, — vastasi Nikita, varsin hyvin ymmärtäen, että Wasili Andrejitsh petti häntä, mutta samalla tuntien, ett'ei ollut koettelemistakaan selvitellä laskujaan, vaan että piti elää siinä niin kauan kuin ei toista paikkaa ollut ja ottaa mitä annettiin.

Saatuaan isännän käskyn valjastaa hevosen, lähti Nikita nyt, niinkuin ainakin, iloisesti ja mielellään, astuen reippaasti ja kevyesti hanhen tavoin käyvillä jaloillaan, liiteriin, otti sieltä naulasta tupsukkaat suitset ja niitä helisytellen meni sulettuun talliin, jossa seiso i erillään se hevonen, jonka isäntä oli käskenyt valjastaa.

— Vai tuli jo sinun ikävä, tuhmuri? — puheli Nikita vastatessaan hirahtamiseen, jolla häntä tervehti keskikokoinen, nöyrä, hiukan matalalanteinen, tummanruskea orit, joka seiso i yksin tallissa. — No, no! Vielä tuossa kerkiät, annahan kun ensin juotan sinua, hölmö, — puhutteli hän hevosta aivan kuin ymmärtäväistä olentoa ja, pyyhkäistyään takin liepeellä hevosen pölyistä, keskeltä uurteelle lihavoittunutta selkää, pani sen kauniisen, nuoreen päähän suitset, korjasi korvia ja tupsua ja, riimun heitettyään, meni juottamaan. Varovasti astuttuaan ulos tallista alkoi Rusko tepastella ja vikuroida, ollen potkaisevinaan takajalallaan Nikitaa, joka hänen kanssaan kilvan kaivolle juoksi.

— Kujeile, kujeile, veitikka! — puheli Nikita, joka tiesi, miten varovasti Rusko heitteli takajalkaansa sillä ainoastaan koskettaakseen hänen turkkiaan eikä potkaistakseen, ja joka hyvin rakasti tätä hevosen

kujetta.

Juotuaan kylmää vettä hevonen vähän aikaa seiso, puhalsi, liikutellen märkiä huuliaan, joiden karvoista tippui sankoon kimaltelevia pisaroita, ja kuorsahti.

— Kun et tahdo, niin ole ilman, sittepähän sen tiedän; eläkä enää pyydäkään, — sanoi Nikita ihan vakavasti ja tarkkaan selitellen Ruskolle, mitä teki. Ja taas juoksi hän liiterin luo, suitsista vetäen potkivaa ja pelmuavaa iloista nuorta hevosta.

Muita renkejä ei siinä ollut. Oli vaan muudan vieras, keittäjäntären mies, joka oli tullut sinne pyhänä käymään.

— Menehän, hyvä mies, kysymään, — sanoi Nikita hänelle, — minkä re'en käskee panemaan, suuren vai pienen?

Mies meni taloon ja palasi kohta takaisin ilmoittaen, että käskettiin panemaan pieni reki. Nikita oli sillä välin jo pannut valjaat hevosen selkään, kiinnittänyt setolkan ja, kantaen toisella kädellään köykäistä, maalattua vempelettä, toisella taluttaen hevosta, astui liiterissä olevan kahden re'en luo.

— Pannaan pieni sitte, — sanoi hän ja talutti aisoihin viisaan hevosen, joka koko ajan kujeili ja oli häntä puraisevinaan. Ja vieraan miehen auttaessa alkoi hän valjastaa.

Kun kaikki jo oli melkein valmiina ja ohjaket vaan vielä olivat kiinni pantavat, niin Nikita lähetti vieraan miehen hakemaan liiteristä olkia ja aitasta säkkivaatteen.

— Kas niin! No, elä pönkyttele! — sanoi Nikita, painellen rekeen vieraan miehen tuomia tuoreita olkia. Ja nyt anna vaate, niin peitetään. Kas noin, nyt se hyvä tulee, — sanoi hän, peitellen olkia ja tukkien niitä joka taholta istuimen ympäri.

— Suur' kiitos, hyvä mies, sanoi Nikita miehelle, kahden käypi aina sukkelammin. — Ja selvitettyään ohjaket, istuutui Nikita pukille ja antoi lähtemään pyrkivän hyväluontoisen hevosen juosta pihan portille.

— Nikita kulta, Nikita hoi! — huusi hänen jälkeensä, juosten kiireesti ulos talosta, seitsenvuotias poika, jolla oli päällään lyhyt musta turkki, jalassa valkoiset vilttisaappaat ja päässä karvalakki. — Ota minut istumaan! pyysi hän lapsen äänellä, pannen juostessaan turkkinsa nappeja kiinni.

— No, no, tule, kultaseni, — sanoi Nikita, seisautti hevosen, otti talon ilosta loistavan pojan rekeen ja ajoi ulos tielle.

Kello kävi kolmatta. Oli pakkanen, — noin 10 astetta, pilvinen ja tuulinen ilma. Pihalla tuntui tynneltä, mutta maantiellä puhalteli kova tuuli. Naapuritalon liiterin katolta tuiskusi kuin lakaisemalla lunta ja nurkassa, saunan luonna, pyöritteli pyry. Tuskin oli Nikita ajanut ulos ja kääntänyt hevosen portaiden eteen, kun Wasili Andrejitshkin, paperossi hampaissa ja lammashahka-turkissa, joka oli kovaan ja alas vyöllä vyötetty, astui eteisestä kuistiin, jonka lumiseksi tallattu lattia vingahteli hänen vilttisaappaitensa alla, ja seisautti korjaamaan turkkinsa kaulusta. Kauluksen kareet hän käänsi sisäänpäin molemmin puolin punakkaita ja, paitsi viiksiä, sileiksi ajettuja kasvojaan, ett'ei nahka kastuisi hengittämisestä.

— Katsos vekkulia, kun jo siihen kerkisi! — sanoi hän, nähtyään poikansa istuvan re'essä ja vetäen suunsa nauruun niin, että hänen valkoiset hampaansa näkyivät, Wasili Andrejitsh oli maistellut vieraiden kanssa, ja oli sen tähden tavallista enemmän tyytyväinen kaikkeen, mikä oli hänen omaansa, ja kaikkeen, mitä hän teki. Hänen kalpea ja laiha vaimonsa, joka oli raskaana ja jonka pää hartioita myöten oli villahuviin käärittynyt niin, että vaan silmät näkyivät, oli tullut saattamaan ja seiso hänen takanaan eteisessä.

— Ottaisit toden perään Nikitan mukaan, — sanoi hän, arasti astuen oven takaa esiin. Wasili Andrejitsh ei vastannut mitään, vaan sylkäisi.
— Rahoja viet, — jatkoi hänen vaimonsa samaan valittavaan nuottiin.
— Ja jos vielä Jumalan ilma tulee. Todenperään.

— Niinkuin en minä tietä tuntisi, vai, että aina pitää saattaja mukana olla? — sanoi Wasili Andrejitsh samalla luonnottomalla äänen painolla, jolla hän tavallisesti puhutteli ostajia ja myyjiä, nähtävästi ihaellen omaa puhettaan.

— Ota nyt todenperään. Rukoilen sinua Jumalan tähden! — sanoi vaimo uudelleen, kiertäen huivinsa toiselle puolelle.

— Sekös nyt kiusaa!... Minnekä minä hänet otan?

— Wasili Andrejitsh, minä kyllä olen valmis lähtemään, — sanoi Nikita iloisesti. — Kunhan vaan hevosille ruokaa antaisivat poissa ollessani — lisäsi hän kääntyen emäntään päin.

— Kyllä minä pidän huolen, Nikita hyvä, Simon käsken antamaan, — sanoi emäntä.

— No, lähdenkö minä sitte, Wasili Andrejitsh, vai? — sanoi Nikita odotellen.

— Näkyy pitävän eukon mieltä noudattaa. Vaan jos lähteäksesi, niin mene ja pane lämpimämpi kauhtana päällesi, — sanoi Wasili Andrejitsh, jälleen hymyillen ja vilkuttaen silmää, katsellessaan Nikitan kainaloista, selästä ja liepeistä repeytynyttä, likaista ja jos jossakin hyvässä ollutta turkkia.

— Kuulehan, mieshyvä, tulehan pitelemään hevosta! — huusi Nikita samalle vieraille miehelle.

— Minä itse, minä pitelen! — sanoi poika, ottaen palelevat, punaiset kätensä taskuista ja tarttuen kylmiin nahkaisiin ohjaksiin.

— Vaan elä kauan kauhtanaasi laittele! Joutuun! huusi Wasili Andrejitsh, ilkuillen Nikitalle.

— Tuossa tuokiossa olen valmis, Wasili Andrejitsh, — sanoi Nikita ja juoksi, paikatut ja likaiset saappaan kätet sisäänpäin käännettyinä, pihan poikki tupaan.

— Lennätä pian, Arinushka, uunilta takkini, isännän kanssa lähteä pitää! — sanoi Nikita, tullen tupaan ja siepaten vyön naulasta.

Piika, joka oli maannut päivällisen jälkeen ja nyt asetti samovaarin kiehumaan, tuli Nikitan kiireestä iloiseksi ja otti sukkelaan uunilta hänen siellä kuivaneen, huonohkon, kuluneen kauhtanansa, puisteli ja pehmitteli sitä.

— Nytkös tulee hyvä isännän kanssa ajella, — sanoi Nikita keittäjättärelle, sillä hyvänsävyisestä kohteliaisuudesta lausui hän aina jotakin sille, jonka kanssa jäi kahden kesken. Ja kiertäen vyötäisiensä ympäri kapean, kuluneen vyön, veti hän sisäänpäin muutenkin laihan mahansa ja kiristi vyön niin kovaan, kuin suinkin jaksoi.

— Kas niin, — sanoi hän sen jälkeen, ei enää keittäjättärelle, vaan vyölle, jonka päitä hän tuppaili vyön ja turkin väliin. — Nyt et pääse ulos hyppäämään! — ja hartioitaan kohoutettuaan, jotta olisi väljempi käsivarsissa, puki hän kauhtanan päällepäin, sitäkin selästä ja kainaloista avarammaksi korjaillen, ja otti hyllyltä rukkaset. No, nyt on hyvä.

— Panisit e'es toiset jalkineet, Nikita, — sanoi keittäjätär, — kun ovat saappaasi noin huonot.

Nikita seisattui, ikäänkuin jotakin muistettuaan.

— Pitäisipä panna... Vaan välttäähän se näinkin; eihän tuo oo pitkä matka! Ja hän juoksi ulos pihalle.

— Eiköhän sun tule kylmä, Nikita hyvä? — kysäisi emäntä, kun hän tuli re'en luo.

— Vielä mitä, lämminhän tässä on kovin, — vastasi Nikita, korjaillen olkia re'en sevässä, niillä jalkojaan peittäääkseen ja pistäen piiskan olkien alle, se kun oli tarpeeton nöyrälle hevoselle.

Wasili Andrejitsh istui jo re'essä, jonka kuperan perän hän kaksine turkkineen milt'ei yksin täytti, tarttui heti ohjiin ja antoi mennä. Kun hevonen jo oli liikkeessä hyppäsi Nikita vasemmalta etupuolelle ja jätti toisen jalkansa re'estä ulos.

II.

Jalokset hiukkasen narahtivat, kun nöyrä orit vetäisi reen liikkeelle ja lähti nopeasti polkemaan kylän tasaiseksi ajettua, jäätynyttä tietä.

— Minnekäs sinä takerruit? Annapas tänne piiska, Nikita, — huudahti Wasili Andrejitsh, nähtävästi hyvillä mielin huomattessaan poikansa, joka oli hypännyt taakse reen kannaksille seisomaan. — Minä sinut opetan! Juokse äidin luo, nulikka!

Poika hyppäsi pois. Rusko astui ensin nopeammin ja potkaisi sitte juoksuun.

Siinä kylässä, jossa Wasili Andrejitsh asui, oli kuusi taloa. Kohta kuin olivat ajaneet viimeisen, sepän talon ohitse, tunsivat he, että tuuli oli paljokaan vihempi, kuin olivat luulleetkaan. Tie katosi melkein kokonaan. Reen jalaksen jälet tuisku ajoi heti umpeen ja tien saattoi huomata ainoastaan siitä, että se oli korkeammalla. Koko kenttä pyrysi ja taivaan rantaa ei erottanut ollenkaan. Metsä, joka aina näkyi hyvin, häämöitti vain lumituiskun läpi. Tuuli kävi vasemmalta, puhalsi koko ajan Ruskon harjan toiselle puolelle, jopa sen solmuun sidotun hännänkin käänsi syrjään ja painoi tuulen puolella istuvan Nikitan kauhtanan pitkän kauluksen hänen kasvojaan ja nenäänsä vasten.

— Ei pääse oikein juoksemaan lumen takia, — sanoi Wasili Andrejitsh hevosestaan ylpeillen. — Kerran kun Pashutinossa kävin, niin puolessa tunnissa vei perille.

— Mitäh?

— Pashutinoon, sanoin, puolessa tunnissa ajojin.

— Tietäähän sen, nöyrä hevonen! sanoi Nikita.

He vaikenivat. Mutta Wasili Andrejitshin teki mieli puhella. Hän alkoi Nikitan vaimon ja tynnyrintekijän välisestä suhteesta, vakuutettuna, että Nikitan piti olla mielissään siitä, jotta sai tarinoida niin mahtavan ja ymmärtäväisen miehen kanssa, kuin hän, eikä hänen päähänsäkään pälkähtänyt, että tuo keskustelu voi olla Nikitalle epämiellyttävä.

Tuulen takia ei Nikita oikein kuullut isännän sanoja, vastasi niihin välinpitämättömästi ja puhe kääntyi toiselle tolalle.

— No, kevääksi kai ostat hevosen itsellesi? — alkoi Wasili Andrejitsh uudesta aineesta.

— Taitaapa olla ostettava, — vastasi Nikita, avaten kauhtanan kaulusta ja kumartuen isäntään päin.

Tämä puhe nyt kiinnitti Nikitan mieltä ja hän tahtoi kuulla kaikki.

— Poika on jo isoksi kasvanut, pitää itsensä kyntää eikä aina muilla työt teettää, — sanoi hän.

— Ka, osta minulta ruuna, paljokaan en siitä pyydä, huusi Wasili Andrejitsh innostuneena, kun pääsi puhumaan mieliaineestaan, hevoskaupoista.

— Tai jos viisitoista ruplaa annatte, niin hevostorilta ostan, — sanoi Nikita, joka tiesi, että Wasili Andrejitshin tarjoamasta hevosesta korkein hinta oli seitsemän ruplaa, vaan että Wasili Andrejitsh, jos sen hänelle myöpi, laskee siitä kaksikymmentä viisi, ja hän siten puoleen vuoteen ei saa häneltä rahaa irti.

— Se on hyvä hevonen. Ja minä toivon sinulle samaa, kuin itselleni. Omantunnon mukaan teen. Brehunov ei tee vääryyttä kellekään ihmiselle. Vaikka omani menköön, mutta muiden tavoin en tee. Rehellisesti kaikki, — huusi hän kuin ainakin kauppoja tehdessään. — Se on oikea hevonen.

— On maar', — sanoi Nikita huo'ahtaen, ja vakuutettuna, ett'ei maksanut enää kuunnella, päästi hän irti kauluksensa, joka heti peitti hänen korvansa ja kasvonsa.

Noin puolen tunnin ajan ajoivat he ääneti. Tuuli puhalsi kylmäksi Nikitan sivun ja käsivarren siltä kohdista, mistä turkki oli rikki.

Hän kyyhistäytyi ja hengitti kaulukseen, joka peitti hänen suunsa, ja hänen henkensä tuntui lämmittävän häntä.

— Mitä luulet, ajetaanko Karamyishevoon vai suoraan? — kysyi Wasili Andrejitsh.

Karamyishevoon kävi enemmän ajettu tie, joka oli viitoitettu molemmiin puolin, mutta oli pitempi matka. Suoraan taas oli lyhyempi tie, mutta vähemmän ajettu ja viittoja ei ollut, tahikka oli huonoja ja umpeen peittyneitä.

Nikita mietti hetkisen.

— Karamyishevoon on kyllä pitempi, mutta parempi ajaa, — vastasi hän.

— Eihän sitä ole suoraan muuta, kuin alhon poikki ajaa, kunhan ei vaan eksyisi, ja sitte kyllä hyvä tie, sanoi Wasili Andrejitsh, jonka teki mieli ajaa suoraan.

— Kuinka tahdotte, — sanoi Nikita ja laski taas kauluksensa.

Niin Wasili Andrejitsh tekikin ja, ajettuaan noin puolen virstan verran, käänsi hän vasemmalle.

Käänteestä asti oli tuuli heille melkein vastassa. Ja sitä paitsi alkoi sataa lunta. Wasili Andrejitsh ajoi hevosta, pullisteli poskiaa ja puhalteli alaalta viiksiinsä. Nikita torkkui.

Ääneti ajoivat he niinikään noin kymmenen minuuttia. Yht'äkkiä Wasili Andrejitsh sanoi jotakin.

— Mitä? — kysyi Nikita, silmiään aukaisten.

Wasili Andrejitsh ei vastannut, vaan kumartui milloin toiselle milloin toiselle puolelle ja katseli eteen ja taaksepäin. Hevonen, joka oli märkänä kaulan ja reisien kohdalta, astui käyden.

— Mikä nyt on, hä? — uudisti Nikita kysymyksensä.

— Hä, hä, — matki häntä Wasili Andrejitsh vihaisesti. — Viittoja ei näy! Varmaan ollaan eksytty.

— Seis sitte, niin katsastan tietä, — sanoi Nikita, hyppäsi keveästi reestä, otti piiskan käteensä ja astui vasemmalle, samalle puolelle, jossa istui.

Sinä vuonna ei ollut kovin paljon lunta, niin että saattoi ajaa yltä yleensä, vaan paikoittain kuitenkin polviin asti, ja lunta meni Nikitan saappaan varsiin. Nikita astui, tunnusteli jaloillaan ja piiskalla, mutta tietä ei ollut missään.

— No? — sanoi Wasili Andrejitsh, kun Nikita palasi reen luo.

— Tältä puolen ei ole tietä. Pitää mennä toiselle puolelle.

— Tuolla edessäpäin jotain häämöittää, mene sinne katsomaan, — sanoi Wasili Andrejitsh.

Nikita meni sinne. Se oli multaa, joka pisti esiin lumen alta. Käveltyään sitte oikeallekin, palasi Nikita reen luo, puisteli lumen päältäään ja saappaan varresta ja istuutui rekeen.

— Oikealle pitää ajaa, — sanoi hän varmasti, Mutta tietä vaan ei ollut. He ajoivat siten vähän aikaa. Tuuli ei talttunut ja lunta sateli yhä.

— Mepä, Wasili Andrejitsh, taidetaan olla ihan eksyksissä, — sanoi Nikita yht'äkkiä ihan kuin hyvillään. Mitäs tämä on? — sanoi hän osottaen mustia perunan varsia, jotka lumen alta törröttivät.

Wasili Andrejitsh pysäytti märän ja voimiaan ponnistelevan hevosen. — Mikä nyt? — kysyi hän.

— Nyt sitä ollaan Saharjevan pellolla. Näetsen, minne jouduttiin!

— Valehtelet! — sanoi siihen Wasili Andrejitsh, joka nyt puhui ihan toista, yksinkertaista talonpojan kieltä, kuin kotona.

— Enkä valehtele, Wasili Andrejitsh, totta puhun, — sanoi Nikita. — Reen kulustakin kuuluu, että perunamaata kuletaan; tuossa on varsia läjässäkin. Saharjevan tehtaan peltoa tämä on.

— Katos, minne eksyttiin! — sanoi Wasili Andrejitsh. — Mitenkäs nyt sitte?

— Pitää kääntää oikealle, ei muuta mitään, jonnekinpahan sitte tullaan, — sanoi Nikita.

Wasili Andrejitsh totteli ja käänsi hevosen, niinkuin Nikita oli sanonut. Siten he ajoivat jotenkin kauan. Milloin he ajoivat kasvismaille, missä oli alastomia paikkoja ja nietoksia rinnan, milloin pelloille ja kesannoille, milloin taas syvän ja kaikkialla yhtä valkoisen, tasaisen lumen peittämälle kentälle. Lunta satoi yläältä ja tuprusi alaaltaapainkin. Milloin tuntui kuin he olisivat ajaneet alamäkeä, milloin taas vastamäkeä, milloin oli kuin he olisivat seisoneet paikallaan ja lumikenttä kiitännyt heidän ohitsensa. Molemmat olivat ääneti. Hevonen näkyi uupuneen; se oli ihan kuurassa ja astui käyden. Yht'äkkiä se pysähtyi ja istui ojaan. Wasili Andrejitsh tahtoi pidättää, mutta Nikita huusi hänelle.

— Mitä siinä pitelee! Kun tartuttiin, niin ylös pitää päästä — No, hevonen, no, no! — huusi hän iloisella äänellä hevoselle, hypäten ulos reestä ja upoten itse ojaan. Hevonen tempaisi ja pääsi kohta ylös kovalle penkereelle. Siinä oli näköjään kaivos.

— Missäs sitä sitte ollaan? — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Kohtapahan nähdään! — vastasi Nikita. — No, ala mennä! Jonnekinpahan tästä tullaan.

— Eikös tuo liene Gorjatshkinin metsää? — sanoi Wasili Andrejitsh, osottaen jotakin mustaa, joka häämöitti heidän edessään.

— Jahka likelle päästään, niin nähdään, mikä metsä se on, — sanoi Nikita. Nikita näki, että sieltä päin lenteli soikeita pajun lehtiä, ja tiesi, ett'ei se ollut metsää, vaan ihmisasunto, vaikka ei tahtonut sanoa. Ja todenperään. Eivät olleet ajaneet vielä kymmentä sylvä ojasta, niin jo heidän edessään häämöitti puita ja kuului omituista, uutta alakuloista ääntä. Nikita oli arvannut oikein: se ei ollut metsää, vaan rivi korkeita pajupensaita, joissa siellä täällä räpytteli muutamia lehtiä. Pajut näköjään kasvoivat riihen luona olevan ojan varrella. Tultuaan tuulessa alakuloisesti valittavien pajupensaiden luo, nousi hevonen yht'äkkiä ensin etujaloillaan rekeä korkeammalle, sitte takajaloillaan eikä uponnut enää polviin saakka lumeen. Siinä oli tie.

— Nyt sitä tultiin, — sanoi Nikita, — vaan tiesi minne.

Hevonen juoksi hairahtumatta umpeen tuiskunnutta tietä pitkin, eivätkä he olleet ajaneet vielä neljääkymmentä sylvä, kun näkyi riihen aita, josta lakkaamatta tuiskusi lunta. Riihen toisella puolen kääntyi tie myötätuuleen ja he ajoivat kinokseen. Mutta edessäpäin näkyi kuja kahden talon välissä, niin että kinos sen tautta näköjään oli muodostunut tielle ja oli ajettava yli. Ja niin olikin. Kun he olivat ajaneet nietoksen yli, tulivat he tielle. Takapihalla riippui nuoralla kuivamassa jäätyneitä liinavaatteita, joita tuuli vihaisesti reposteli. Kovimmin häilyi siinä valkoinen paita, ankarasti hihojaan viuhtoen. — Katos akkoja, kun laiskuudessaan pyhäksikään eivät ole vaatteita pois korjanneet, — sanoi Nikita, katsellessaan kuivamassa olevia vaatteita.

III.

Kadun päässä vielä tuuli ja tie oli umnessa, mutta kylän sisällä oli tyyni, lämmin ja iloista. Erään talon kohdalla haukkui koira, toisen kohdalla seisattui ajavia katselemaan muudan nainen, joka oli jostakin juossut takki korvissa. Keskeltä kylää kuului naisten laulua. Näytti siltä kuin kylässä olisi ollut vähemmin sekä tuulta että lunta ja kylmää.

— Tämähän on Grishkino, — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Niin on, — vastasi Nikita.

Ja se olikin Grishkino. He olivat ajaneet harhaan vasemmalle noin kahdeksan virstaa, mutta olivat kuitenkin tulleet lähemmäksi määräpaikkaansa. Grishkinosta Gorjatskinoon oli noin viisi virstaa..

Keskellä kylää tuli heitä vastaan isokasvuinen mies, joka astui keskitietä.

— Kuka siinä ajaa? — kysyi mies, pysäyttäen hevosta. Ja tunnettuaan heti Wasili Andrejitshin, tarttui hän aisaan ja, kulettuaan haparoiden sitä pitkin rekeen asti, istuutui pukille.

Se oli Wasili Andrejitshille tuttu mies Esa, joka oli sillä seudulla tunnettu hevosvaras.

— Ka, Wasili Andrejitsh, minnekäs teitä viedään! — kysyi Esa, joka haisi kovasti viinalle.

— Gorjatshkinoonhan se oli aikomus...

— Ja tänne jouduitte! Malahovoonhan teidän olisi ajaa pitänyt.

— Niinpä olisi pitänyt, vaan ei osuttu, — sanoi Wasili Andrejitsh seisauttaen hevosta.

— Nöyrä hevonenhan tämä on, — sanoi Esa, katsellen hevosta ja vetäen tottuneella käden liikkeellä häntäsolmun kovemmalle.

— Kai sitte tänne yöksi jäätte, vai?

— Eikä, välttämättä keritä pitää.

— Niin näkyy pitävän. Vaan kukas tämä on? Ka, Nikitahan se on!

— Kenkäs sitte? — vastasi Nikita. — Vaan mitenkäs sitä, hyvä mies, on ajettava, ett'ei taas eksyttäisi.

— Missä sitä tässä eksyy? Kääntyy takaisin suoraan tietä myöten ja sitte, kun ulos tulette, niin yhä vaan suoraan. Vasemmalle ei pidä kääntyä. Vasta kun suurelle tielle tulette, niin ottakaa vasemmalle.

— Käännyttäkö sitä suurelta tieltä kesä- vai talvitietä? — kysyi Nikita.

— Talvitietä. Kun tulette ulos, niin siinä on paikalla pensaikko, vastapäätä pensaikkoa vielä iso puu seisoo, ja siitä se sitte tie lähtee.

Wasili Andrejitsh käänsi hevosen takaisin ja ajoi kylän läpi.

— Olisitte ennemmin yöksi jääneet! — huusi Esa heidän jälkeensä. Mutta Wasili Andrejitsh ei vastannut hänelle, vaan riennätti hevosta. Viisi virstaa, joista kaksi metsätietä, tuntui hänestä helposti ajetuilta, varsinkin koska tuuli oli ikäänkuin tyyntynyt ja lunta oli laannut satamasta.

Ajettuaan takaisin tasaista kylätietä sen pihan kautta, jossa vaatteet nuoralla riippuivat kuivamassa, saapuivat he jälleen kovasti humisevien pajupensaiden luo ja ajoivat ulos lakealle kedolle. Tuisku ei ollut tauonnut, vaan näyttipä vielä kiihtyneenkin. Tie oli aivan ummessa ja ainoastaan viitoista saattoi tietää, ett'ei ollut eksynyt. Mutta viittojakin oli vaikea edessäpäin huomata, sillä tuuli oli vastassa.

Wasili Andrejitsh käänteli päätään ja tähysteli viittoja, vaan antoi hevosen juosta, luottaen siihen. Eikä hevonen eksynytkään, vaan kulki kääntyen milloin oikealle milloin vasemmalle sen mukaan kuin tunsu tien jalkojensa alla tekevän mutkia. Sillä lailla näkyivät viitat aina milloin oikealla, milloin vasemmalla, vaikka tuisku ja tuuli yltyivätkin.

Näin ajoivat he kymmenen minuutin verran, kun hevosen edessä yht'äkkiä näkyi jotakin mustaa, joka liikkui tuulen ajamassa viistossa lumiverkossa. Ne oli muita samaa tietä ajavia. Rusko oli ehättänyt heitä ja satutteli kavioillaan edessä kulkevien rekien kannaksiin.

— Ajakaa sivu... ai... edellepäin! — huudettiin reestä.

Wasili Andrejitsh lähti ajamaan sivu. Reessä istui kolme miestä ja nainen. Ne näkyivät olevan juhlaväkeä. Yksi miehistä piiskasi hevosta vitsalla. Toiset kaksi huitoivat käsillään ja huusivat jotakin. Nainen, joka oli peitetty moniin vaatteisiin ja luminen, istui rauhallisesti re'en perällä.

— Keitä olette? — huusi Wasili Andrejitsh.

Kuului epäselvä vastaus.

— Keitä olette, sanon minä.

Yksi miehistä huusi jälleen minkä jaksoi, mutta sittenkään ei voinut erottaa mitään, keitä he olivat.

— Aja! Elä laske edelle!

— Juhlaväkeä näkyvät olevan.

— Anna mennä! Aja, Simo! Aja sivu! Aja!

Reet iskivät yhteen ja olivat vähällä tarttua kiinni toisiinsa, vaan vieraat jäivät vähitellen jällelle.

Jonkun aikaa kuului vielä uupuneen hevosen läähötystä ja talonpoikain juopuneita huutoja, vaan sitte katosivat nekin kuulumattomiin. Ja ylt'ympäri ei erottanut mitään muuta, kuin korvissa vinkuvaa tuulta ja väliin reen jalaksien narahdusta tien nietoksilla.

Tämä kohtausta teki Wasili Andrejitshin iloisemmaksi ja rohkaisi häntä, ja hän ajoi, viitoista välittämättä, reippaammin, luottaen hevoseen.

Nikitalla ei ollut mitään tekemistä ja hän nukahti. Yht'äkkiä hevonen sitte seisahtui ja Nikita oli pudota nenälleen.

— Taaskaan ei ajeta oikein, — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Mitenkä niin?

— Viittoja ei näy. Varmaan ollaan taaskin poissa tieltä.

— Jos on tie kadoksissa, niin etsiä pitää, — vastasi Nikita lyhyesti, nousi ja meni jälleen, keveästi astuen jalat sisään päin, lumessa kävelemään. Hän käveli kauan, milloin kadoten silmistä, milloin taas näkyen, ja palasi vihdoin takaisin.

— Tässä ei ole tietä, ell'ei edessä ole, — sanoi hän istuutuen rekeen.

Alkoi jo tulla ihan hämärä. Tuisku ei yltynyt, vaan ei vähentyntäkään.

— Jospa e'es niitä miehiä kuuluisi, — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Eipähän tavottaneet, varmaan siis ollaan etäälle joutuneet tieltä.
Tahikka ehkä he ovat ajaneet syrjään, — sanoi Nikita.

— Minnekäs sitte ajetaan? — kysyi Wasili Andrejitsh.

— Antaa hevosen kulkea, — sanoi Nikita. — Kylläpähän viepi perille.
Antakaa ohjat tänne!

Wasili Andrejitsh antoi mielelläänkin ohjokset pois, sillä hänen käsiään alkoi palella villaisissa kintaissa.

Nikita otti ohjokset, joita vaan piteli käsissään ollenkaan liikuttelematta, ja luotti iloisena lempihevosensa viisauteen. Hevonen alkoikin todenperään vähitellen kääntää, mutkitellen milloin toiselle milloin toiselle puolelle ja kuunnellen vuoron toisella vuoron toisella korvalla.

— Pitää olla ääneti, — sanoi Nikita. — Näetsen mitä tekee. Mene, mene, minne tiedät! Noin, noin.

Alkoi tuulla takaapäin ja tuli lämpöisempi.

— Sekös on viisas, — jatkoi Nikita mielissään hevosesta.
Kirgisiläinen hevonen on väkevä, mutta tuhma.

Vaan katsos, mitä tämä korvillaan tekee. Ei mitään telekraahviakaan tarvitse, virstan päähän aistitsee.

Eikä kulunut puolta tuntiakaan, kun edessä todellakin häämöitti jotakin mustaa, metsäkö vai kylä, ja oikealla näkyi jälleen viittoja. He olivat silminnähtävästi taas saapuneet tielle.

— Tämähän on taas sama Grishkino, — sanoi Nikita yht'äkkiä.

Todella olikin nyt heistä vasemmalla sama riihi, jonka katolta pyrysi lunta ja sama nuora, jossa ne vaatteet riippuivat kuivamassa yhtä tuimasti tuulen pieksettävinä.

Taas saapuivat he lantaiselle kyläntielle, taas oli tyynempi, lämpimämpi ja iloisempi, taas kuului ääniä ja laulua, taas alkoi koira haukkua. Oli jo niin pimeä, että muutamista ikkunoista näkyi valkea.

Keskellä kylää Wasili Andrejitsh käänsi hevosen ison talon luo ja seisautti portille.

— Kutsuhan Taras ulos, — huusi hän Nikitalle.

Nikita meni lumisen valaistun ikkunan luo, jonka valossa kimalteli tanssivia lumihutaleita, ja koputti piiskan varrella.

— Kuka siellä? — kysyi ääni sisältä.

— Kauppias Brehunov, — vastasi Nikita. — Käyhän ulos kotvaksi aikaa.

Ikkunasta poistuttiin sisällä ja parin minuutin perästä kuului, kuinka tuvan kiinni jäänyt ovi aukesi, sitte naksatti ulko-oven säppi ja ovea pidellen, ett'ei sitä tuuli tempaisi, näyttäytyi sieltä vanha valkopartainen mies, korkea lakki päässä ja lyhyt turkki valkoisen pyhäpaidan päällä hartioilla, ja hänen jälessään nuorempi mies, punainen mekko yllään ja nahkasaappaat jalassa.

— Tehkää niin hyvin, — sanoi ukko.

— Me tässä on ajettu eksyksiin, — sanoi Wasili Andrejitsh; — oli aikomus päästä Gorjatshkinoon, vaan nyt tänne teille jouduttiin. Täältä kerran jo lähdettiin ja taas takaisin palattiin.

— Vai niin eksyitte, — sanoi vanhus. — Pekka, mene porttia aukaisemaan, — kääntyi hän punamekkoisen nuoren miehen puoleen.

— No, kyllä, — vastasi mies iloisella äänellä ja juoksi porstuaan.

— Ei me, veli kulta, yöksi jäädä, sanoi Wasili Andrejitsh.

— Minnekäs te nyt yöllä lähdette? Olkaa täällä huomiseksi.

— Vallan mielellänikin olisin, vaan pitää lähteä.

— Lämmitelkähän sitte edes! Pariksi samovaarin aikaan kerkisitte, — sanoi ukko.

— Lämmitellä kyllä voipi, — sanoi Wasili Andrejitsh, — pimeämpihän ei kuitenkaan tule, kun kuukin nousee, vaan valoisampi. Käydään sitte sisään lämmittelemään, Nikita.

— Mikäs siin' on, voihan sitä lämmitellä, — sanoi Nikita, joka oli hyvin viluissaan ja sitä vaan toivoikin, että pääsisi uunille kohmettuneita jäseniään oikomaan.

Wasili Andrejitsh meni vanhuksen kanssa tupaan ja Nikita ajoi hevosen Pekan aukaisemasta portista pihaan ja sitte, hänen osotuksensa mukaan, liiterin katoksen suojaan seisomaan. Tunkio oli katoksen alla niin korkea, että vempale hipaisi orteen. Kanat kukkoineen, jotka jo olivat asettuneet orrelle, alkoivat tyytymättöminä kaakattaa ja käydä raaputtelivat ortta pitkin. Lampaat, pelästyneinä ja nalkutellen kavioillaan kovaa tunkiota myöten, hurahivat syrjään. Koira, joka näkyi olevan aivan nuori, äityi armottoman kimakkaasti ja vihaisesti haukkumaan vierasta.

Nikita puhutteli kaikkia, pyysi kanoilta anteeksi ja lohdutteli heitä, ett'ei toista kertaa enää vaivaa, soimasi lampaita, että he pelästyvät itsekään tietämättä mitä, ja tyynnytteli lakkaamatta koiraan sillä aikaa, kun sitoi kiinni hevosta.

— Nyt se hyvä tulee, — sanoi Nikita ja paukutteli lumen vaatteistaan.
— Sekös yhä haukkuu! — lisäsi hän koiralle. — Ole jo tuossa, hölmö!
Herkiä! Itseäsi vaan vaivaat, — sanoi hän. — Eihän tässä varkaita ole, vaan omia miehiä.

— Niin se on, kuin on sanottu, että talolla on kolme neuvonantajaa, — sanoi nuori mies, paiskaten voimakkaasti katoksen alle sen ulkopuolelle jääneen reen.

— Mitenkä niin neuvonantajat? — sanoi Nikita.

— Niin on Paulsonin kirjassa sanottuna: kun varas taloon pyrkii, haukkuu koira ja se merkitsee, että silmät auki! Kun kukko laulaa, niin se merkitsee, nouse ylös! Kun kissa peseytyy, niin se tietää, että rakas vieras tulee, jota pitää kestitä, — puheli nuori mies.

Pekka oli lukutaitoinen ja osasi melkein ulkoa ainoan hänellä olevan, Paulsonin kirjoittaman kirjan. Ja kun hän oli pikkuisen ryyppännyt, niin kuin sillä kertaa, niin hän hyvin mielellään mainitsi siitä lauseita, jotka hänestä olivat tilaisuuteen sopivia.

— No, just' niin se on, — sanoi Nikita.

— Tuli se maar' vilu tiellä? — kysäisi Pekka.

— Eipä tuo ilmankaan ole, — sanoi Nikita. Ja he menivät pihan poikki porstuan kautta tupaan.

IV.

Talo, johon Wasili Andrejitsh poikkesi, oli kylän rikkaimpia. Siihen kuului viisi jako-osuutta ja vuokrattuna oli vielä maata muualtakin. Siinä oli kuusi hevosta, kolme lehmää, kaksi hiehoa ja noin parikymmentä lammasta. Perhekunnassa oli kaikkiaan 22 henkeä, joista neljä nainutta poikaa, kuusi lapsenlasta, joista Pekka yksin oli nainut, kaksi lapsenlapsenlasta, kolme orpoa ja neljä miniätä. Se oli yksi niitä harvoja taloja, joka vielä pysyi jakamattomana; mutta siinäkin jo kauan oli olemassa sisällistä eripuraisuutta, joka, kuten ainakin, oli saanut alkunsa akkaväestä ja välttämättä piakkoin oli saava ja'on toimeen. Kaksi poikaa oli Moskovassa vedenvetäjänä, yksi oli sotamiehenä. Kotona olivat nyt vaari, mummo, isännöivä poika ja pyhäksi Moskovasta kotia tullut toinen poika sekä kaikki naiset ja lapset; paitsi omaa väkeä oli vielä vieraana naapuri, kylänvanhin.

Tuvan pöydän kohdalla riippui kattolamppu, joka valaisi kirkkaasti pöydällä olevat teeastiat, viinapullon ja kylmät ruo'it sekä ylänurkan, jossa riippui Jumalan kuvat ja molemmin puolin niitä muita kuvia. Pöydän nenässä istui, musta lyhyt turkki yllään, Wasili Andrejitsh, imien jäätyneitä viiksiään ja tarkastellen ihmisiä ja tupaa mulkoilevilla raukan silmillään. Paitsi häntä istui pöydän ääressä valkopartainen, kaljupäinen vanhus, valkoinen kotikuteinen mekko päällään, hänen vieressään, puettuna hienoon kattuunimekkoon, jyhkeäselkäinen ja -harteinen poika, joka oli pyhäksi tullut Moskovasta kotiin, ja vielä toinen poika, leveäharteinen vanhin veli, joka oli isäntänä talossa, sekä laiha, punatukkainen kylänvanhin.

Miehet olivat juuri, ryyppättyään ja haukattuaan, rupeamaisillaan teetä juomaan ja samovaari jo alkoi

kiehua humista lattialla uunin luona. Lavereilla ja uunilla näkyi lapsia. Penkillä istui nainen kätkyen ääressä. Vanha muori, jonka kasvot olivat täynnä ryppyjä joka suunnalle ja huuletkin ryppyiset, kestitsi Wasili Andrejitshiä.

Nikitan tullessa tupaan muori juuri tarjosi Wasili Andrejitshille viinaa, jonka oli kaatanut paksuun lasiin.

— Elkkää nyt, Wasili Andrejitsh, eihän sitä miten ilman, pitää toki onneksi juoda, — sanoi vaari.

Viina ja sen haju saivat Nikitan kovin hämille, varsinkin nyt, kun hän oli viluinen ja väsynyt. Hän rypisti otsaansa ja, ravisteltuaan lumen takistaan ja vaatteistaan, asettui Jumalan kuvia vastapäätä, ja ikäänkuin ketäkään näkemättä, kolme kertaa teki ristinmerkin ja kumarsi kuville, kääntyi sitte vanhaan isäntään päin, kumarsi ensin hänelle, sitte muille pöydän ääressä istuville, sitte naisille, jotka seisovivat uunin luona, ja toivotti onnellisia pyhiä. Ja sitte hän alkoi riisua päällysvaatteitaan, vilkaisematta pöytään päin.

— Oletpas sinä, hyvä ystävä, kuurassa, — sanoi vanhin veli, katsellessaan Nikitan huurteisia kasvoja, silmiä ja partaa. Nikita riisui kauhtanansa, puisteli vielä sitä, ripusti lähelle uunia ja meni pöydän luo. Hänelle tarjottiin myöskin viinaa. Se oli minuutti tuskallista taistelua. Hän oli vähällä ottaa lasin ja kallistaa tuoksuavan kirkkaan nesteen suuhunsa. Mutta hän katsahti Wasili Andrejitshiin, muisti valansa, muisti viinaan menettämät saappaansa, muisti tynnyrintekijän, joka eli hänen vaimonsa kanssa, muisti poikansa, jolle kevääksi oli luvannut ostaa hevosen, huo'ahti ja kieltäytyi juomasta.

— Minä en juo, kiitän nöyrimmästi, — sanoi hän otsaansa rypistäen ja istui penkille toisen ikkunan luo.

— Mitenkäs se niin on? — kysyi vanhin veli.

— En juo, siinä kaikki — sanoi Nikita silmiään nostamatta ja, katsoen kieroon viiksiinsä ja partaansa, sulatteli niistä jääpuikkoja.

— Ei sen kelpaa juoda, — sanoi Wasili Andrejitsh, pureksien vesirinkeliä ryypyn jälkeen.

— No teetä sitte, — sanoi ystävällinen muori. Olet maar' ihan viluissasi, mies parka? — Mitä te, tytöt, samovaarin kanssa kuhnuستهlette?

— Jo on valmis, — vastasi nuorin nainen ja pyyhkäistyään vaatteella kiehuvan samovaarin, kantoi sen vaivoin pöydän luo, kohotti ja jyskäytti pöydälle.

Sillä aikaa Wasili Andrejitsh kertoi, miten he olivat eksyneet tieltä, miten kaksi kertaa olivat palanneet samaan kylään ja miten tiellä tapasivat juopuneita. Isäntäväki ihmetteli, selitteli, missä ja minkä tähden he olivat eksyneet ja ketkä ne juopuneet olivat ja neuvoi, miten oli ajettava.

— Moltshanovkaan kyllä lapsikin löytää, pitää vaan osata kääntyä suurelta tieltä, missä pensaikko näkyy. Vaan te ette sinne asti ajaneet! — puheli kylän vanhin.

— Olkaahan yötä. Tytöt kyllä vuoteen valmistavat, — kehoitteli muori.

— Ja aamulla on oikein mainio lähteä, — vakuutteli vaari.

— En voi, velikululta, asiat vaativat! — sanoi Wasili Andrejitsh, — minkä tunnissa menettää, usein ei saa vuodessa takaisin, — lisäsi hän muistaen metsän ja kauppiaat, jotka voivat ehtiä ennen häntä. — Ehkä sitä perille päästään? — sanoi hän kääntyen Nikitan puoleen.

Nikita ei vastannut pitkään aikaan, vaan oli yhä sulattavinaan jääpuikkoja parrastaan ja viiksistään.

— Kun ei taaskin eksyittäisi tieltä, — sanoi hän synkästi. Nikita oli synkkänä siitä syystä, että hänen teki armottomasti mieli viinaa ja ainoa, joka saattoi tämän halun sammuttaa, oli tee, vaan teetä hän ei vielä saanut.

— Kunhan vaan käänteeseen päästään, niin ei sitte enää eksytä, metsän kauttahan sitte tie käypi perille asti, — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Se on teidän vallassanne, Wasili Andrejitsh, lähdetään sitte vaan, — sanoi Nikita, ottaessaan hänelle tarjotun lasin teetä.

— Juodaan teetä ja sitte matkalle.

Nikita ei sanonut mitään, pyöritti vaan päätään ja, kaadettuaan varovasti teetä lautaselle, alkoi lämmitellä sen höyryssä kylmiä käsiään. Puraistuaan sitte pikkuruisen murusen sokeria, kumarsi hän

isäntävälle ja sanoi:

— Teidän terveydeksenne, — ja särppi suuhunsa lämmittävää nestettä.

— Kun olisi joku käänteeseen asti saattanut, — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Se käypi kyllä laatuun, — sanoi vanhin poika.

— Pekka valjastaa hevosen ja saattaa käänteeseen saakka.

— Valjasta sitte, hyvä mies. Kyllä minä siitä kiitokset suoritan.

— Mitä te joutavia, — sanoi ystävällinen muori. Oikein mielellämmehän se tehdään.

— Pekka, mene valjastamaan tamma, — sanoi vanhin poika.

— No, kyllä, — sanoi Pekka hymyillen ja siepattuaan heti naulasta lakkinsa, juoksi valjastamaan.

Sillä aikaa kuin hevosta valjastettiin kääntyi puhe siihen, mihin oli pysähtynyt silloin, kuin Wasili Andrejitsh ajoi ikkunan luo. Vaari valitteli kylänvanhimmalle kolmatta poikaansa, joka ei ollut lähettänyt hänelle pyhäksi mitään, vaan vaimolleen ranskalaisen huivin.

— Ei ne kelpaa nuoret enää mihinkään, — sanoi vaari.

— Eivät kelpaakaan, — sanoi kylänvanhin. Liian ovat viisaiksi tulleet. Djemotshkinin poika, näet, kun isältään käsivarrenkin mursi. Kaikki, näämmä, vaan liiasta viisaudesta johtuu.

Nikita kuunteli, tarkasteli läsnäolevia ja näkyi tahtovan myöskin ottaa osaa puheeseen, mutta joi niin innokkaasti teetä, että kerkesi vaan myöntävästi nyökäytellä päätään. Hän joi lasillisen toisensa perästä ja hänen tuli yhä varimpi ja parempi olla. Puhetta kesti kauan yhä samasta asiasta, omaisuuden jakamisen turmiollisuudesta, eikä se näköjään ollut pelkkää yleistä puhetta, vaan asia koski jakoa siinä talossa, jota jakoa vaati toinen poika, siinä jurona ja ääneti istuva. Se näkyi olevan kipeä kohta ja tämä kysymys kiinnitti kaikkien osallisten mieliä, vaikka he vieraiden läsnäolon takia eivät ryhtyneet asiata pohtimaan. Mutta lopulta vaari ei malttanut mieltään, vaan sanoi itkevällä äänellä, ett'ei hän anna jakaa, niin kauan kuin elossa on, ja että talo hänellä on Jumalan kiitos hyvä, mutta jos se jaetaan, niin kaikki mierolle joutuvat.

— Ihan niinkuin Matvejevin perheen kävi, — sanoi kylänvanhin. — Oli heilläkin hyvä talo, vaan kun jaettiin, niin ei yhdelläkään mitään ollut.

— Niinikään sinäkin tahdot, — kääntyi vaari poikansa puoleen.

Poika ei vastannut mitään ja tukala äänettömyys seurasi. Äänettömyyden keskeytti Pekka, joka jo oli valjastanut hevosen ja pari minuuttia tätä ennen oli palannut tupaan ja koko ajan hymyili.

— Semmoinen se on Paulsonin kirjassa satukin, sanoi hän. — Antoi isä kerran pojilleen vastan taitettavaksi. Yhdellä kertaa eivät saaneet poikki, vaan vitsoittain taittamalla se oli helppoa. Niin tässäkin, — sanoi hän, hymyillen, suu leveänä. — Hevonen on valmis! lisäsi hän.

— Kun on valmis, niin lähdetään, — sanoi Wasili Andrejitsh. — Vaan jakoon elä suostu, vaari! Sinä olet omasi ansainnut ja sinä olet siis sen haltiakkin. Valita rauhantuomarille. Kyllä se järjestyksen näyttää.

— Niin juonittelee, niin juonittelee, — valitti vanhus yhä itkevällä äänellä, — ett'ei sen kanssa mihin pääse! Ihan on kuin riivattu!

Nikita, joka sillä aikaa oli juonut viidennen lasillisen teetä, ei kuitenkaan pannut lasiaan lautaselle ylös alas [Kun venäläinen talonpoika panee teelasinsa ylös alas lautaselle, on se merkki, ett'ei hän tahdo lisää. Suom.], vaan syrjälleen, toivoen, että hänelle kaadetaan vielä kuudes. Mutta samovaarissa ei ollut enää vettä eikä emäntä tarjonnut hänelle lisää, kun Wasili Andrejitshkin jo rupesi pukeutumaan. Nikitakin siis nousi ylös, pani takaisin sokeriastiaan sokeripalასensa, josta oli puraissut joka puolelta, pyyhki takinliepeesen hiestä märkiä kasvojansa ja meni pukemaan kauhtanan päälleen.

Pukeuduttuaan hän raskaasti huo'ahti, kiitti isäntäväkeä, hyvästeli ja astui lämpöisestä, valoisasta tuvasta ulos pimeään, kylmään porstuaan, johon tuuli ulvoen tunkeutui ja tuisku ajoi lunta, sekä sieltä ulos pimeälle pihalle.

Turkki päällä seisoi Pekka hevosineen keskellä pihaa ja saneli hymyillen runoa Paulsonin kirjasta. Nikita kuunteli ja nyökäytteli hyväksyvästi päätään ohjaksia selvitellessään.

Vaari tuli saattamaan Wasili Andrejitshiä ja toi lyhdyn porstuaan valaistakseen hänelle, mutta tuuli puhalsi sen heti sammuksiin. Ja pihallakin huomasi, että tuisku oli yltynyt kovemmaksi.

"Onpas nyt ilma!" ajatteli Wasili Andrejitsh; "ehk'ei päästäkään perille, vaan kuitenkin ei voi jättää, — asiat vaativat. Ja kun jo kerran ollaan lähdössäkin. Talon hevonenkin jo on valjaissa tuossa. Päästään kai, Jumalan avulla." Vanha isäntä arveli myöskin, ett'ei pitänyt lähteä; mutta hän oli jo pyytänyt jäämään, vaan häntä ei toteltu. "Ehkä minä vaan vanhuuttani pelkään, ja he kyllä perille pääsevät", arveli hän. — "Ja ainakinhan ajoissa maata päästään ilman puuhitta."

Pekka näki myöskin, että oli vaarallinen lähteä, ja häntä pelotti, mutta hän ei tahtonut sitä millään lailla näyttää, vaan oli olevinaan rohkea eikä muka pikkuistakaan pelännyt. Nikitan ei tehnyt ollenkaan mieli lähteä, mutta hän oli ammoin jo oppinut olemaan ilman omaa tahtoa ja palvelemaan muita. Näin ollen ei mikään pidättänyt lähteviä.

V.

Wasili Andrejitsh astui reen luo, löysi sen töintuskin pimeässä, istuutui siihen ja tarttui ohjaksiin.

— Ajakaa edellä! — huusi hän. Pekka, seisten polvillaan liistereessä, päästi hevosen menemään. Rusko, joka jo monasti oli hirnunut, tuntien tamman edessään, lähti perässä ja he tulivat ulos tielle. Taaskin he ajoivat kylän lävitse samaa tietä ja saman pihan kautta, jossa ne jäätyneet vaatteet riippuivat, vaikk'ei niitä nyt voinut nähdä, saman riihen vieritse, joka nyt jo melkein kattoon asti oli kinoksen peitossa ja josta lakkaamatta tuprusi lunta ja sitte samojen synkästi ja alakuloisesti valittavien ja humisevien pajupensaiden sivuitse. Ja taas saapuivat he samalle yltäyleensä ryöppyävälle lumiulapalle. Tuuli oli niin kova, että kun se kävi sivustapäin ja ajajat risteilivät sitä vastaan, niin se kallisteli rekeä syrjälleen ja vei hevosta tiepuoleen. Pekka ajaa karitteli säyseällä tammallaan edessäpäin ja tuontuostakin huuteli reippaasti. Rusko potkaisi perässä.

Ajettuaan siten noin kymmenen minuuttia, Pekka kääntyi ja huusi jotakin. Tuulen takia ei siitä saanut selkoa Wasili Andrejitsh eikä Nikita. Mutta he arvasivat, että olivat saapuneet tien käänteeseen. Pekka toden perään käänsikin oikealle ja tuuli, joka oli ollut syrjäinen, alkoi käydä vastaan, ja oikealla puolen häämöitti lumen läpi jotain mustaa. Se oli pensaikko käänteessä.

— No, Jumalan haltuun!

— Suur' kiitos, Pekka!

— Myrsky taivon mustaks' peittää, — huusi Pekka ja katosi näkyvistä.

— Sitäkös on runoniekka, — sanoi Wasili Andrejitsh ja nykäisi ohjaksia.

— Oikein soma poika, — sanoi Nikita.

He ajoivat eteenpäin. Nikita, joka oli hyykistäytynyt ja vetänyt päänsä hartioihin niin, että hänen vähäinen partansa verhosi kaulan, istui ääneti ja koetti pysytellä ruumiissaan teen juonnilla saamansa lämmön. Edessä hän näki aisain suorat viivat, jotka yhtämittaa näyttivät hänen silmissään maantieltä, hevosen liikkuvan takapuolen ja solmuun sidotun hännän, jota tuuli aina sivullepäin painoi, ja etempänä edessäpäin korkean vempelen ja hevosen nyökkyvän pään ja kaulan hulmuavine harjoineen. Silloin tällöin vilahdi hänen silmissään joku viitta, josta hän tiesi heidän vielä olevan tiellä, ja hänellä ei siis ollut mitään tekemistä.

Wasili Andrejitsh ajoi itse hevosta ja antoi sen itsensä pysytellä tiellä. Mutta vaikka Rusko olikin saanut kylässä puhaltua, niin se kuitenkin juoksi vastahakoisesti ja ikäänkuin käänteli syrjään, niin että Wasili Andrejitshin täytyi muutaman kerran ohjata sitä tielle.

"Tuossa on oikealla viitta, tuossa toinen, tuossa kolmas", luki Wasili Andrejitsh, — "ja kas tuossahan on edessä metsä", ajatteli hän, katsellen jotakin edessä hämöttävää mustaa. Mutta se, mikä hänestä näytti metsältä, olikin vaan pensas. He sivuuttivat pensaan, ajoivat vielä noin parikymmentä sylvä, — ei ollut neljättä viittaa eikä metsää.

"Siinä paikassa pitää tulla metsä", ajatteli Wasili Andrejitsh ja, viinan ja teen innostamana, ajoi hän pysäyttämättä. Nöyrä ja hyvä luontokappale totteli ja juoksi milloin hölkytellen, milloin raviva sinne, minne ajettiin, vaikka tiesikin, että viedään ihan väärälle suunnalle. Kului noin kymmenen minuuttia ja

metsää vaan ei näkynyt.

— Taaskin jouduttiin pois tieltä, — sanoi Wasili Andrejitsh, seisauttaen hevosen.

Nikita nousi ääneti pois reestä ja lähti, pidellen kiinni kauhtanataan, jota tuuli milloin painoi häntä vastaan, milloin käänteli ja tempoeli irti, astuskelemaan lumihangessa; käveli ensin toista, sitte toista puolta. Pari, kolme kertaa hän poistui kokonaan näkyvistä. Vihdoin hän palasi ja otti ohjaket Wasili Andrejitshin käsistä.

— Oikealle on ajettava, — sanoi hän kovasti ja varmasti ja käänsi hevosen.

— Aja sitte oikealle, jos on ajettava, — sanoi Wasili Andrejitsh, antaessaan pois ohjaket ja pistäen kohmettuneet kätensä hihan suihin. — Jospa e'es veisi takaisin Grishkinoon, — lisäsi hän.

Nikita ei vastannut mitään.

— No, oleppas hyvä, ystäväni, — huusi hän hevoselle, mutta hevonen astui vaan käyden, vaikka ohjia puisteltiinkin. Lunta oli polvia myöten ja rekeä nytkäytti jokaisesta hevosen liikkeestä.

Nikita otti piiskan, joka riippui reen sevällä, ja löi hevosta. Nöyrä, piiskaan tottumaton hevonen ponnahti juoksuun, mutta alkoi kohta taas hölkytellä ja astua. Siten ajoivat he noin viisi minuuttia. Oli niin pimeä ja niin ryöppysi yläältä ja alalta, että välistä ei näkynyt vempeltäkään. Välistä oli, kuin reki olisi seisonut paikallaan ja maa juossut taaksepäin. Yht'äkkiä seisattui hevonen paikalleen, silminnähtävästi tuntien edessään jotakin tavatonta. Nikita hyppäsi taas keveästi reestä, heitti ohjaket ja meni hevosen eteen katsomaan, mitä se seisattui; mutta tuskin oli hän tahtonut astua askeleen hevosesta eteenpäin, kuin hänen jalkansa luiskahtivat ja hän alkoi luisua jotakin kuilua alas.

— Tpruu, tpruu, tpruu, — sanoi hän itselleen, pudotessaan ja koettaen pysähtyä, vaan ei voinut, ja pysähtyi vasta upottuaan jalkoineen syvänteen pohjalla olevaan paksuun kinokseen.

Jyrkänteen partaalla riippuva kinos, joka Nikitan pudotessa irtautui, tuli hänen päälleen ja lunta karisi hänen niskaansa.

— Sitäkös nyt on...! — sanoi Nikita nuhtelevasti, ikäänkuin kinosta puhutellen ja puistellen lunta kauluksen sisästä.

— Nikita, Nikita hoi! — huusi Wasili Andrejitsh ylhäältä. Mutta Nikita ei hänelle vastannut.

Hänellä ei ollut aikaa, sillä hän puisteli pois lunta ja etsi sitte piiskaa, jonka oli pudotessaan kadottanut. Piiskan löydettyään tahtoi hän ryömiä suoraan takaisin, mitä tietä oli vajonnut; mutta ylöskapuaminen ei onnistunut, hän soljui takaisin ja piti lähteä alahalla etsimään toista ylöspääsöä. Kolmen sylen päästä siitä paikasta, johon oli pudonnut, hän töin tuskin pääsi nelinryömin ylös ja astui syvänteen reunaan takaisin sinne, missä hevonen piti olla. Hevosta ja rekeä hän ei nähnyt; mutta vastatuulta kun astui, niin hän, ennenkuin näki heidät, kuuli Wasili Andrejitshin huudon ja Ruskon hirnunnan, joka hänet tunsi.

— Tulen, tulen. Mitä hahatat, — sanoi hän. Vasta ihan reen luo tultuaan huomasi hän hevosen ja vieressä seisovan Wasili Andrejitshin, joka näytti suunnattoman isolta.

— Minne helvettiin sinä katosit? Takaisin pitää ajaa. Käännyttäen vaikka Grishkinoon, — alkoi isäntä vihaisesti huutaa Nikitalle.

— Minä kyllä mielelläni, Wasili Andrejitsh, vaan minne tässä ajaa! Siinä on semmoinen horna, että ken sinne joutuu, ei poiskaan pääse. Töintuskin sieltä ylöskapusin.

— Eihän sitä tähänkään jäädä seisomaan? Jonnekinhan sitä pitää ajaa, — sanoi Wasili Andrejitsh.

Nikita ei vastannut mitään. Hän istui reenlaidalle selin tuuleen päin, riisui jalkineensa ja karisteli ulos lumen, joka oli varsiin tunkeutunut, otti olkia ja tukki niillä tarkkaan sisältäpäin vasemmassa kengässä olevan rei'an.

Wasili Andrejitsh oli vaiti, ikäänkuin jättäen kaikki Nikitan valtaan. Saatuaan taas kengät jalkaansa Nikita nosti jalat rekeen, pani rukkaset käsiinsä, tarttui ohjaksiin ja käänsi hevosen pitkin kuilun äärtä. Mutta tuskin olivat he sata askelta ajaneet, kun hevonen jälleen pysähtyi. Sen edessä oli jälleen syväne.

Nikita nousi taas reestä ja meni astumaan hangessa. Hän käveli jotenkin kauan. Vihdoin hän palasi vastakkaiselta suunnalta, kuin minne oli mennyt.

— Wasili Andrejitsh, oletteko siellä? — huusi hän.

— Täällä olen, — vastasi Wasili Andrejitsh. — No, kuinka on?

— Eihän tässä pimeässä mitään selkoa saa. Kuiluja vaan. Pitää ajaa tuulta kohti.

He ajoivat taas, taas käveli Nikita ja tuli, upottuaan lumeen, taas hengästyneenä re'en luo.

— No? — kysyi Wasili Andrejitsh.

— Mitäs, ihan minä jo olen lopussa. Ja hevonenkin paikalleen pysähtyy.

— Mitäs nyt sitte tehdään?

— Paikalla. — Nikita katosi taas ja palasi kohta takaisin.

— Tule perässä, — sanoi hän, astuen hevosen edellä.

Wasili Andrejitsh ei enää komentanut, vaan teki kaikki, mitä Nikita käski.

— Tänne, minun perässäni! — huusi Nikita, mennen nopeasti oikealle ja tartuttuaan suitsiin, talutti Ruskon hankeen. Hevonen piti ensin vastaan, vaan hyppäsi sitte, toivoen päästä yli, ja kun ei jaksanut, niin upposi lumeen valjaita myöten. — Nouskaa ylös! — huusi Nikita Wasili Andrejitshille, joka yhä istui reessä, tarttui toiseen aisaan ja alkoi auttaa vetämään.

— Vaikeatahan se on, hyväseni, puheli hän Ruskolle, vaan minkäs sille tekee, koeta nyt! No, no, pikkuisen vielä! — huusi hän. Hevonen tempaisi pari kertaa, vaan ei päässyt sittenkään paikaltaan. Se liikutteli korviaan ja haisteli lunta, pää kumarassa, ikäänkuin jotakin mieltien. — Kuulehan, hyväseni, ei tämä kelpaa, kehoitteli Nikita Ruskoa. — No, vielä kerta! — Taas veti Nikita aisasta toiselta ja Wasili Andrejitsh toiselta puolelta. Hevonen luimisti korviaan ja tempaisi sitte yht'äkkiä.

— No, no, elä pelkää, et uppoa, — huusi Nikita. Hevonen hyppäsi kerran, toisen, kolmannen, pääsi vihdoin hangesta ja seisattui raskaasti huohottaen ja ravistellen itseään.

Nikita tahtoi viedä sen etemmäksi, mutta Wasili Andrejitsh hengästyivät niin molemmissa turkeissaan, ett'ei voinut astua ja heittäytyi rekeen.

— Annahan huo'ahtaa, — sanoi hän ja aukaisi huivin, jolla oli sitonut kiinni turkin kauluksen.

— Tässä ei estä mikään, loikokaa vaan, — sanoi Nikita; — minä talutan. Ja Wasili Andrejitshin istuessa reessä talutti hän suitsista hevosta alaspäin vielä noin kymmenen askelta, sitte vähän ylöspäin ja seisattui.

Paikka, johon Nikita seisattui, ei ollut alava ja semmoinen, mihin olisi lunta keräytynyt, vaan osaksi se oli kuitenkin törmän alla ja suojassa tuulelta. Oli hetkiä, jolloin siinä tuuli ikäänkuin vähän talttui, mutta se ei kestänyt kauan ja, ikäänkuin lepoa korjatakseen, myrsky sen jälkeen kiiti sinne monta kertaa kovemmin ja vielä rajummin tempoi ja pyöri. Semmoinen tuulen puuska sattui sillä kertaa, kun Wasili Andrejitsh, levähdettyään, nousi ylös reestä ja meni Nikitan luo puhellakseen siitä, mitä oli tehtävä. Molemmat hyykistyivät ehdottomasti ja olivat ääneti, kunnes ankara puuska meni ohi. Rusko painoi myöskin ehdottomasti korvansa alas ja ravisti päätään. Niin pian kuin tuulen puuska oli hiukan talttunut otti Nikita rukkaset käsistään, pisti ne vyöhön, hengitti käsiinsä ja rupesi päästämään vempelleestä hihnaa.

— Mitäs sinä teet? — kysyi Wasili Andrejitsh.

— Riisun valjaista, mitäs muuta? En jaksa enää, ikäänkuin anteeksi pyytäen vastasi Nikita.

— Eikös sitte minnekään ajeta?

— Eikä ajeta, hevosen vaan uuvutamme. Sehän ei ole enää minkään näköinen, — sanoi Nikita, osottaen nöyrästi seisovaa, kaikkiin valmista ja voimiaan ponnistellutta hevosta. — Yötä pitää olla, — lisäsi hän, ikäänkuin olisi majataloon jäänyt yöksi, ja alkoi päästää rahetta. Länget laukesivat auki.

— Vaan eikös me palelluta? — sanoi Wasili Andrejitsh.

— Mitäs? Jos paleltuikin, niin eihän siitä millä pääse, — sanoi Nikita.

VI.

Wasili Andrejitshin oli molemmissa turkeissaan hyvin lämmin olla, varsinkin sen jälkeen, kun hän oli lumessa kahlannut. Mutta vilu karmi hänen selkäänsä, kun hän käsitti, että todellakin piti jäädä siihen yöksi. Rauhoittuakseen istuutui hän rekeen ja kävi ottamaan esille paperosseja ja tulitikkuja.

Nikita riisui sillä aikaa hevosen valjaista. Hän päästi auki mahavyön ja setolkkaremmiin, otti irti ohjakset, kiersi vempelen pois ja puheli yhtä mittaa hevoselle, kehoitellen sitä.

— No, tule tule, — sanoi hän, taluttaen sitä aisoista — Ja tähän sidon sinut kiinni. Panen olkia eteen ja otan kuulaimet suusta, — puheli hän ja teki, mitä sanoi.

— Kun syöt vähän, niin tulee iloisempi ollaksesi.

Mutta Rusko ei näkynyt rauhoittuvan Nikitan puheista, vaan oli levoton. Se muutteli jalkojaan, likistäytyi reen viereen, asettui takaperin tuulta vastaan ja hieroi turpaansa Nikitan hihaan.

Ikäänkuin vaan sentähden, ett'ei olisi maistamatta Nikitan tarjoomia olkia, joita hän pani hevosensa suun eteen, sieppasi Rusko kerran tukun reestä, mutta arveli heti, ett'ei nyt ollut aika olkia syödä, päästi irti ja tuuli riuhtaisi ne silmänräpäyksessä, kiidätti pois ja peitti lumeen.

— Nyt tehdään merkki, — sanoi Nikita, käänsi reen keulan tuulta kohti, satoi setolkkaremmillä aisat yhteen, nosti ne pystyyn ja veti keulaan päin. — Kun nyt jäädään lumen alle, niin hyvät ihmiset aisoista huomaavat ja kaivavat esille, — sanoi Nikita. — Niin vanhat ihmiset neuvoivat.

Wasili Andrejitsh höllitti sillä välin turkkinsa, peitti kasvonsa sen liepeillä ja raapaisi tulitikun toisensa perästä teräslaatikkoa vastaan, mutta hänen kätensä värisivät ja tuuli sammutti kaikki sytytetyt tikut, minkä ihan alussa, minkä juuri kuin hän nosti sen paperossin kärkeen. Vihdoin yksi tikku syttyi palamaan ja valaisi silmänräpäyksen ajan hänen turkkinsa nahan, kätensä, jonka etusormessa oli kultainen kantasormus, ja reen loimen alta esiin pistävät lumiset oljet, — ja paperossi syttyi palamaan. Pari kertaa veti hän ahnaasti savua sisäänsä, nielaisi, puhalsi sen ulos viiksiensä läpi, tahtoi vielä vetää, mutta tuuli tempaisi tupakan ja tulen ja vei sinne, minne oletkin.

Mutta nämäkin muutamat tupakan savut saivat Wasili Andrejitshin iloiseksi.

— Kun kerran pitää yöksi jäädä, niin jäädään! sanoi hän päättävästi. Ja nähtyään ylösnostetut aisat, teki hänen mieli tehdä parempi merkki ja neuvoa Nikitaa. — Odotahan minä teen vielä lipun, — sanoi hän ja nosti ylös huivin, jonka oli kaulastaan ottanut ja oli heittämisillään rekeen. Sitte otti hän pois käsineensä, kurottihe ylettyäkseen ja satoi huivin umpisolmuun kiinni aisan setolkkaremmiin.

Huivi rupesi heti rajusti läpättämään, takeltui välistä aisaan, välistä taas yht'äkkiä pullistui, pingoittui ja paukahteli.

— Sepä on sukkela konsti, — sanoi Wasili Andrejitsh, ihaellen omaa tekoaan ja istuutui rekeen.

— Kahden olisi lämpimämpi, vaan ei sovita, — sanoi hän.

— Kyllä minä itselleni paikan löydän, — vastasi Nikita, — vaan pitää ensin hevonen peittää; se on ihan märkä. — Antakaahan, — lisäsi hän ja otti reestä Wasili Andrejitshin alta loimen, pani sen kaksin kerroin, otti hevosen selästä valjaat ja setolkan ja peitti Ruskon.

— Ainakin tulee sun lämpimämpi, tuhmuri, — sanoi hän, pannen jälleen setolkan ja valjaat loimen päälle.

— Ette kai te tarvitse vaatetta? Ja oljet antakaa minulle, — sanoi Nikita lopetettuaan ja astuen jälleen reen luo.

Ja otettuaan kumpasetkin Wasili Andrejitshin alta meni hän reen taakse, kaivoi itselleen sinne lumeen kuopan, pani siihen oljet ja, painettuaan lakin silmilleen ja kääriytyään kauhtanaansa sekä peitettyään itsensä vaatteella, istuutui oljille ja nojasi reen selkäintä vasten, joka suojasi häntä tuulelta ja tuiskulta.

Wasili Andrejitsh pyöritteli tyytymättömänä päätään katsellessaan mitä Nikita teki, sillä hän yleensä ei suvainnut talonpojan sivistymättömyyttä ja typeryyttä, ja alkoi valmistautua yöksi.

Hän tasoitteli rekeen jääneitä olkia, pani niitä paksummalla kylkensä alle, pisti kädet hihan suihin ja painoi päänsä reensevän nurkkaan, tuulen suojaan. Häntä ei nukuttanut. Hän vaan loikoi ja ajatteli. Ajatteli sitä yhtä mikä oli hänen ainoa päämääränsä, hänen elämänsä sisällys, ilo ja ylpeys; ajatteli sitä,

kuinka paljon hän jo oli ansainnut ja vielä saattoi ansaita rahaa, kuinka paljon hänen tuttavansa ansaitsivat ja omistivat rahaa, ja millä lailla he olivat ansainneet ja ansaitsevat rahansa sekä miten hän, samoin kuin hekin, vielä voipi ansaita hyvin paljon rahaa.

"Tammets kelpaavat reen jalaksiksi. Hirsipuut sinään. Ja halkoja lähtee kai noin kolmekymmentä syltä desjatiinalta", arvosteli hän näkemäänsä metsää, jota nyt oli ostamaan menossa. "Kymmentä tuhatta ruplaa en sittenkään anna, vaan noin kahdeksan tuhatta, ja ahomaat lukuun ottamatta. Maanmittarille pistän kouraan sata ruplaa, vaikka puolikin toista, niin hän mittaa minulle ahoa viisi desjatiinaa enemmän. Ja kyllä se kahdeksasta tuhannesta sen antaakin. Paikalla yön kolmetuhatta pöytään, niin kyllä pehmiää", — ajatteli hän, tunnustellen käsivarrellaan, oliko lompakko povitaskussa. "Vaun Jumala ties, miten sitä käänteestä eksyttiin. Siinähan piti olla metsä ja vahtikoju. Koiriakin olisi pitänyt kuulua. Vaun eivätpähän hauku, kirotut, kun tarvis on". Hän aukaisi vähän kaulusta ja alkoi kuunnella ja katsella: pimeässä häämöitti vaun Ruskon pää ja selkä, jossa loimi liehui, eikä kuulunut muuta, kuin yhtä samaa tuulen ulvontaa, huivin läpätystä aisassa ja tuiskuavan lumen rapsahtelemista reenlaitaan. Hän peitti taas kasvonsa. "Jospa tietäisi, pitääkö tässä yötä olla. No, vaun samantekevä, saavutaanpahan sitte huomennakin. Yksi päivä vaun turhaan menee. Ja eihän ne tällaisessa ilmassa nekään sinne pääse". Ja hän muisti, että yhdeksäntenä päivänä hänen oli saatava teurastajalta rahaa. "Tahtoi itse tulla, vaun nyt ei tapaa minua, ja eukko ei osaa siltä rahaa ottaa, se kun on semmoinen taitamaton. Ei se osaa oikein käyttäytyä" — ajatteli hän yhä edelleen, muistellen, miten hänen eukkonsa ei osannut käyttäytyä stanovoinkaan [melkein sama kuin meillä vallesmanni. Suom.] kanssa, joka oli eilen ollut heillä vieraisa. — "Tietäähän sen, — nainen! Missä hän on mitään nähnyt? Ja mikä se meidän talo oli vanhempien aikaan? Isä tuollainen varakas maanmoukka, jolla oli ryynimylly ja majatalo, siinä koko omaisuus. Mutta mitäs minä olen viidessätoista vuodessa aikaansaanut? Nyt on puoti, kaksi kapakkaa ja jauhomylly. Kaksi taloa on arenilla. Talo aittoineen rautakaton alla", — muisteli hän ylpeänä. "Niin ei ollut isän aikaan. Ja kenen nimi se nyt pitäjäessä kajahtelee? Brehunovin".

"Ja minkä tähden? Sen tähden, että pidän asioista huolta, koetan parastani, enkä ole niinkuin muut, jotka loikovat tahi muita tuhmuuksia tekevät. Ja minä en makaa yölläkään. Olipa myrsky taikka ei, niin olen liikkeellä sittenkin. Ja täten tulee jotakin tehdyksi. Vielä sitte luulevat, että rahat itsestään tulevat. Vaun ei, työtä pitää tehdä ja ajatella päänsä puhki. Luulevat, että onni luopi ihmisen. Tuossa on Mironov, jolla nyt on monta miljoonaa. Ja miten hän ne sai? Kun tekee työtä, niin Jumala antaa. Suokoon Jumala vaun terveyttä". — Ja ajatus, että hänestäkin kerran saattoi tulla samallinen miljoonain omistaja, kuin Mironov, joka oli tyhjästä alkanut, innostutti niin Wasili Andrejitshin, että hänen teki mieli puhella jonkun kanssa. Mutta hänellä ei ollut, kenen kanssa puhella... Jospa olisi Gorjatshkinoon päässyt, niin olisi kartanon herran kanssa puhellut ja aukaissut hänen silmänsä.

"Nyt kös tuulee! Ajaa niin umpeen, ett'ei aamulla lähtemäänkään päästä", — ajatteli hän, kuunnellen tuulta joka ankarasti puhalsi reenkeulaa vasten ja vihmoi siihen lunta.

"Turhaan tottelin Nikitaa", ajatteli hän. — "Olisi pitänyt ajaa, niin olisi ainakin jonnekin tultu. Vaikka Grishkinon olisi takaisin jouduttu ja oltu yötä Tarasin luona. Vaun istu nyt tässä koko yö. Ja mitä siitä hyvää lähtee? Minkä palkan Jumala antaa tyhjäntoimittajalle ja hölmöille? Pitää e'es tupakoida". Hän istuutui, otti esille paperossikotelonsa, kävi mahalleen, suojusti turkin liepeellä tulta, mutta tuuli tiesi aina tiensä ja puhalsi tikut sammuksiin. Vihdoin hänen onnistui saada tulta paperossiin ja se ilahutti häntä kovin. Vaikka paperossia poltteli enemmän tuuli, kuin hän, niin hän sai kuitenkin vedetyksi pari kolme savua ja hänen tuli taas iloisempi olla. Hän heittäytyi taas reen perään, peittäytyi ja alkoi taas muistella ja haaveksia, ja torkahti. Mutta yhtäkkiä mikä lie ihan kuin häntä survaissut ja herättänyt hänet. Ruskoko se nyhtäisi olkia hänen altaan vaiko hänen ruumiissaan jotakin hytkäytti, mutta hän heräsi ja hänen sydämensä alkoi sykkiä niin nopeasti ja kovasti, että hänestä näytti ikäänkuin reki olisi tärisssyt. Hän aukaisi silmänsä. Hänen ympärillään oli kaikki niinkuin ennenkin, mutta näytti vaun valoisammalta. "Sarastaa", ajatteli hän, — "varmaan ei ole aamuun enää pitkältä". Mutta hän muisti heti, että oli valoisampi vaun sentähden, että kuu oli noussut. Hän kohottautui ja katsasti ensin hevosta. Rusko seisoi yhä takaperin tuuleen päin ja värisi kovasti. Lumen peittävä loimi oli kääntynyt toiselta puolen, valjaat olivat pudonneet syrjälleen ja hevosen lumenen pää ja sen liehuva harja näkyivät nyt selvemmin. Wasili Andrejitsh kumartui reen selkäimen yli ja kurkisti sen taakse. Nikita istui yhä samassa asennossaan, kuin ennen. Vaate, jolla hän oli verhonnut itsensä, ja hänen jalkansa olivat lumen peitossa. "Kun ei vaun mies paleltuisi, kovin on hänellä huonot vaatteet. — Saan vielä vastata hänestä. Uuvuksiinsa juoksi eikä mies muutenkaan ole kovin häävi", ajatteli Wasili Andrejitsh ja tahtoi ottaa hevosen selästä loimen peittääksensä sillä Nikitan. Mutta oli kylmä nousta ylös ja kääntyä, ja hän pelkäsi, että hevonen vilustuu. — "Mitä minä hänet mukaan otinkaan? Eukon tuhmuutta kaikki!" ajatteli Wasili Andrejitsh, muistellessaan vaimoaan ja heittäytyi jälleen entiselle paikalleen reen keulaan. — "Samalla lailla oli setäkin kerran koko yön lumessa istunut", muisti hän, — "eikä mitään. Vaun Tahvo, kun kaivettiin esille", — muistui hänelle toinen tapaus mieleen, — "oli kuollut ja kankea, kuin jäänytynyt raato".

"Olisin jäänyt Grishkinoon yöksi, niin ei olisi ollut mitään". Ja pantuaan turkkinsa hyvin kiinni, ett'ei lämmin pääsisi mistään ulos, vaan pitäisi varina joka paikan, kaulan, polvet ja jalat, sulki hän silmänsä ja koetti maata. Mutta vaikka hän miten koettikin, ei hän voinut nukkua, vaan tunsu päinvastoin olevansa ihan valpas ja vireä. Ja taas rupesi hän laskemaan voittojaan ja saataviaan, taas alkoi hän ylistellä itseään ja iloita itsestään ja asemastaan, mutta kaikki keskeytti silloin hiipivä pelko ja tuo harmittava ajatus, ett'ei hän ollut jäänyt yöksi Grishkinoon. Hän kääntelihe ja asettautui useita kertoja saadakseen mukavamman ja enemmän tuulen suojassa olevan asennon, mutta hänestä tuntui yhä vaan epämukavalta. Hän kohottaui jälleen, muutti asentoa, kääri jalkansa peittoon, verhosi silmänsä ja oli hiljaa. Mutta joko alkoi korkeissa huopakengissä olevia jalkoja kolottaa tahi puhalsi tuuli jostakin ja, vähän aikaa maattuaan, muisti hän harmissaan sitä, miten nyt olisi voinut rauhassa levätä lämpöisessä tuvassa Grishkinossa, ja hän kohottaui taas, kääntelihe, kääriytyi ja paneutui taas maata.

Kerran tuntui Wasili Andrejitshistä, että hän kuuli kaukaa kukonlaulua. Hän ihastui, käänsi turkin kaulusta ja alkoi tarkkaan kuunnella, mutta vaikka hän hyvin jännittikin kuuloaan, ei hän kuullut muuta, kuin tuulen ulvovan aisoissa ja lumen reen laitaaan pieksävän. Nikita istui siinä, mihin oli istunut, koko ajan hievahtamatta eikä vastannut Wasili Andrejitshillekään, joka pari kertaa puhutteli häntä. "Hänellä ei ole huolta mitään, makaa varmaan", ajatteli Wasili Andrejitsh harmissaan, kurottautuen reen selkämen yli katsomaan ihan lumen peitossa olevaa Nikitaa.

Siten Wasili Andrejitsh nousi ja paneutui jälleen maata noin parikymmentä kertaa. Hänestä yö näytti loppumattomalta. — "Nyt tulee varmaan jo kohta aamu", ajatteli hän kerran, kohottaui ja silmäillen ympärilleen. "Annas, kun katson kelloa. Vaan tulee vilu avata turkki. Mutta kun saan tietää, että aamu on likellä, niin tulee iloisempikin olla. Ja sitte pannaan valjaisin". Wasili Andrejitsh tiesi kyllä hyvin, ett'ei vielä voinut olla aamu, mutta hän alkoi yhä kovemmin pelätä ja tahtoi samalla kertaa sekä vakuuttaita että pettää itseään. Hän aukaisi varovasti sisäturkin hakaset, pisti kätensä poveen ja kopeloi kauan, ennenkuin pääsi liiviin. Töintuskin sai hän esille hopeaisen kellonsa, jossa oli emaljeerattu kukka, ja alkoi katsella. Ilman tulta ei hän nähnyt mitään. Hän kävi taas allassuun, niinkuin silloin paperossia sytyttäessään, ja otettuaan tunnustelemalla tulitikun, jossa oli paksuimmalta fosforia, sai hän sen syttymään ensi kerralta. Valaistuaan sillä kellontaulun hän katsahti eikä uskonut omia silmiään. Oli vasta kymmenen minuuttia yli kaksitoista. Koko yö oli vielä edessä.

"Onpas tämä yö pitkä!" — ajatteli Wasili Andrejitsh, tuntien vilunväreet selkäytimessään. Ja pantuaan taas turkkinsa kiinni ja peitettyään itsensä, hän painautui reen kolkkaan. Yht'äkkiä hän kuuli selvään yksitoikkoisessa tuulen kohinassa uuden, elävän olennon äänen. Ääni kasvoi tasaisesti ja, käytyään ihan selväksi, alkoi taas yhtä tasaisesti heiketä. Ei ollut epäilystäkään, että se oli susi. Ja susi ulvoi niin lähellä, että tuulen kantamana kuuli selvään, miten se, leukojaan liikutellen, vaihetteli ääntään. Rusko kuunteli myöskin tarkkaan, korviaan luimistaen, ja kun susi oli lopettanut ulvontansa, niin se muutti jalkojaan ja kuorsahti varoittavasti. Tämän jälkeen ei Wasili Andrejitsh millään mokomin enää voinut nukkua eikä rauhoittua. Vaikka hän miten koetteli ajatella asioitaan, mainettaan, arvoaan ja rikkauttaan, niin pelko valtasi hänet valtaamistaan, ja kaikkiin hänen ajatuksiinsa sekaantui ensimmäisenä ajatus siitä, miksi hän ei jäänyt yöksi Grishkinoon.

"Vähät koko metsästä, ilman sitäkin on, Jumalan kiitos, asioita kylliksi. — Äh, kun pääsisi nukkumaan", puheli hän itsekseen. — "Juopuneiden sanotaan paleltuvan", ajatteli hän, — "ja minä join". — Ja hän tunsu, jotta alkoi vavista, itse tietämättä miksi, vilusta vaiko pelosta. Hän koetti peittää itsensä ja loikoa niinkuin ennen, mutta ei voinut sitä enää tehdä. Hän ei voinut olla paikallaan, hän tahtoi nousta ylös, tehdä jotakin haihduttaakseen itsessään syntyvän pelon, jota vastaan hän tunsu olevansa voimaton. Hän otti jälleen esille paperossit ja tulitikut, mutta tikkuja oli enää jäljellä ainoastaan kolme ja nekin huonoja. Kaikki kolme sammuiivat syttymättä palamaan.

— Perhana sinut vieköön; senkin riivattu! — haukkui hän tietämättä itse ketä ja viskasi pois rutistuneen paperossin. Tahtoi viskata tulitikkukotelonkin, mutta pidätti kätensä liikkeen ja pisti kotelon taskuunsa. Hänen valtasi sellainen levottomuus, ett'ei hän voinut enää pysyä paikoillaan. Hän nousi ylös reestä, asettui selin tuulta vasten ja alkoi uudelleen sitoa kiinni vyötään kireälle ja matalalle.

"Mitä siitä paranee, että loikoo ja kuolemata odottaa, parempi on nousta hevosen selkään ja lähteä tiehensä", juolahti hänelle yht'äkkiä mieleen. — "Hevonen ei jää tielle selässä ajaen. Ja hän", ajatteli hän Nikitaa, "kuolee kuitenkin. Mitä hänen elämänsä on? Hänen ei ole sitä säälikään, vaan minulla on kyllä, Jumalan kiitos, millä elää"...

Ja päästettyään hevosen irti heitti hän suitset sen pään yli ja tahtoi hypätä selkään, mutta putosi takaisin. Silloin kävi hän reen laidalle ja tahtoi siitä nousta. Mutta reki horjahti hänen painostaan ja hän putosi taas. Kolmannen kerran vielä talutti hän hevosen reen viereen ja noustuaan varovasti laidalle, pääsi vihdoon mahalleen poikittain selkään. Oltuaan siten kotvan aikaa, hän kiskaisihe eteenpäin pari kertaa, heitti vihdoin toisen jalan hevosen selän yli ja kävi istumaan nojaten jalkojaan valjaiden sivuhihnoihin, jalustimien asemasta. Survaus, joka siirsi reen paikaltaan, herätti Nikitan, hän

kohottautui ja Wasili Andrejitsjiistä kuului, että hän sanoi jotakin.

— Kun tottelee teitä, hölmöjä, niin hukka peri ihan suotta aikojaan, — huusi Wasili Andrejitsh, korjasi polviensa alle turkin liehuvat liepeet, käänsi hevosensa ja ajoi pois reen luonta sinnepäin, missä oletti metsän ja vahtikojun olevan.

VII.

Nikita oli istunut hievahtamatta reen takana siitä asti, kuin kävi sinne istumaan ja peitti itsensä säkkivaatteella. Niinkuin kaikki ihmiset, jotka elävät luonnon parissa ja ovat tottuneet hätään, niin hänkin oli kärsivällinen ja saattoi rauhallisesti odottaa tunti-, jopa päiväkausiakin hätäilemättä tahi tuskastumatta. Hän kuuli, kuinka isäntä kutsui häntä, mutta ei vastannut sen tähden, ett'ei tahtonut liikkua paikaltaan. Se ajatus, että hän saattaa, jopa että hänen luultavasti täytyykin kuolla sinä yönnä, johtui hänelle mieleen silloin, kuin hän istuutui reen taakse. Vaikka hänen vielä oli lämmin sekä teen juonnista että siitä, että hän oli paljon liikkunut ja kahlannut lumessa, niin hän tiesi, ett'ei sitä riittäisi kauaksi aikaa ja ett'ei hän enää kykenisi liikkumalla saamaan ruumiinsa lämpimäksi, sillä hän tunsii olevansa kovin väsynyt. Hän tunsii olevansa samassa tilassa, kuin missä hevonen tuntee olevansa kun se seisautuu ja sitä pitää ruokkia, että se uudelleen jaksaisi tehdä työtä. Sitä paitsi hänen toinen jalkansa, jossa oli rikkinäinen saapas, oli kohmettunut ja hän ei tuntenut enää suurta varvastaan. Ja koko hänen ruumiinsakin kävi jo yhä kylmemmäksi.

Se ajatus, että hän sinä yönnä kuolee, ei näyttänyt hänestä erittäin epämiellyttävältä eikä erittäin kamalalta. Epämiellyttävältä ei hänestä näyttänyt se ajatus sentähden, että koko hänen elämänsä ei ollut ollut alituista lepopäivää, vaan päinvastoin lakkaamatonta työpäivää, johon hän alkoi väsyä. Eikä erittäin kamala ollut se ajatus sen tähden, että hän paitsi niistä isännistä, niinkuin Wasili Andrejitsh, joita hän palveli täällä, tunsii olevansa riippuvainen, toisestakin yli-isännästä, Hänestä, joka oli lähettänyt hänet tähän elämään, ja että hän tiesi kuollessaankin jäävänsä sen isännän valtaan ja sen isännän ei tekevän vääryyttä kellekään.

"Sääli on jättää se, mihin on elämässä tottunut. Vaan minkäs sille tekee? Uuteenkin pitää tottua."

"Synnit?" juolahti hänen päähänsä ja hän muisti juoppoutensa, viinaan menettämät rahansa, vääryytensä vaimoan kohtaan, torat, sen, ett'ei käynyt kirkossa ja paastoa vaarinottanut ja kaikki, mistä pappi oli nuhdellut häntä ripittäessään. "Tietysti minä olen syntejä tehnyt. Vaan olenkos minä ne itse päälleni ottanut? Semmoiseksi näkyy Jumala jo minut luoneen. Niin kyllä synnit. Minnes niistä pääset?"

Niin ajatteli hän sitä, mikä saattoi hänelle tapahtua sinä yönnä ja, ratkaistuaan asian sillä lailla, antautui hän niiden ajatusten ja muistojen valtaan, jotka itsestään johtuivat hänelle mieleen. Ja hän muisti vaimonsa tulon, työmiesten juomingit, oman kieltäymisensä viinaa juomasta, tämän matkan, Tarasin tuvan, puheet talon ja'osta, oman poikansa ja Ruskon, jonka nyt oli lämmin loimen alla ja isännän, joka käännellessään narisutti rekeä. "Etpä taida itsekään, hyvä mies, olla tyytyväinen, että tielle läksit", ajatteli hän, "semmoisesta elämästä ei tee mieli kuolla — toista on meikäläinen." Ja kaikki nämä muistot ja ajatukset alkoivat mennä sekaisin, hämmentyä hänen aivoissaan. Ja hän nukkui.

Kun Wasili Andrejitsh, noustessaan hevosen selkään, liukahutti rekeä ja reen perä, johon Nikita nojautui, kokonaan kääntyi syrjään, niin että jalas satutti häntä kylkeen, niin hän heräsi ja oli vasten tahtoaankin pakoitettu muuttamaan asentoa. Vaivoin oikoen jalkojaan ja karisuttaen niistä lumen hän nousi ja heti tunki kova vilu koko hänen ruumiinsa läpi. Oivallettuaan asian laidan tahtoi hän, että Wasili Andrejitsh olisi jättänyt hänelle, hevoselle nyt tarpeettoman, loimen, jotta hän sillä olisi voinut verhoutua, ja hän huusi siitä hänelle.

Mutta Wasili Andrejitsh ei seisauttanut, vaan katosi lumituiskuun. Jäätyään yksin Nikita hetkisen mietti, mitä oli tehtävä. Mennä ihmisasuntoa etsimään, siihen hän ei tuntenut kykenevänsä ja käydä entiselle paikalleen istumaan oli enää mahdotonta, se kun jo oli ihan lumen peitossa. Reessä tunsii hän, ett'ei voinut lämmitä, sillä ei ollut millä peittäytyä, ja hänen turkkinsa ja kauhtanansa eivät lämmittäneet häntä. Hänen oli niin kylmä, kuin olisi ollut paitasillaan. — Hän seisoi vähän aikaa, mietti, huo'ahiti sitte ja, ottamatta vaatetta korviltaan, paiskautui rekeen isännän paikalle.

Hän kyyhistyi kippuraan ihan reen pohjalle, vaan ei tullut mitenkään lämpimäksi. Siten makasi hän noin viisi minuuttia, väristen koko ruumiillaan. Sitte meni väristys ohi ja hän alkoi vähitellen kadottaa tajuntansa. Kuolemako se oli vai uni, sitä hän ei tiennyt, mutta tunsii olevansa yhtä valmis kumpaankin.

Jos Jumala määrää heräämään eloon vielä tässä maailmassa ja, niinkuin tähän asti, olemaan renkinä, hoitamaan yhä muiden ihmisten hevosia, vetämään vieraita jyviä myllyyn, aina samalla lailla juopottelemaan ja vannomaan, ett'ei enää koskaan juo, ja samalla lailla antamaan rahansa eukolleen ja sille tynnyrintekijälle ja yhä odottamaan poikansa täysi-ikäisyyttä, — niin se on Hänen pyhä tahtonsa. Jos taas Jumala määrää heräämään toisessa maailmassa, jossa kaikki tulee olemaan yhtä uutta ja iloista, kuin ensi lapsuudessa olivat täällä äidin hyväilyt, lasten leikit, niityt, metsät ja mäenlaskut talvella, ja alkaa toinen, muista ihan erillinen, uusi elämä, — niin sekin on Hänen pyhä tahtonsa. Ja Nikita meni kokonaan tainnuksiin.

VIII.

Sillä välin ajoi Wasili Andrejitsh, kannustaen hevosta jaloillaan ja lyöden sitä ohjasten perillä, sinne päin, missä jostakin syystä oletti metsän ja vahtikojun olevan. Tuisku sokaisi hänen silmiään ja tuuli ikäänkuin pidätti häntä, mutta hän ajoi vaan hevosta lakkaamatta, kumartuen eteenpäin ja yhä sulkien turkkiaan ja kääntäen sen liepeitä alleen ja setolkan väliin, joka kylmänä ja täynnä nauloja esti häntä oikein istumasta. Hevonen juosta hölkytteli nöyrästi, vaikka vaivaloisesti, sinne, minne sitä ajettiin.

Noin viisi minuuttia näytti hän ajavan suoraan eteenpäin, näkemättä mitään muuta, kuin hevosen pään ja valkoisen aavikon, ja kuulematta muuta kuin tuulen vinkuvan hevosen korvien ja oman turkinkauluksensa kohdalla.

Yht'äkkiä hänen edessään häämöitti jotakin mustaa. Hänen sydämensä alkoi iloisesti sykkiä ja hän ajoi sitä kohti, luullen jo näkevänsä kylän talojen seiniä. Mutta se, mikä häämöitti, ei seisonut paikallaan, ei ollut kylä, vaan liikkui ja olikin rajamerkki, jonka ympäri oli kasvanut korkeata marunaa, jota tuuli viheltäen huojutti yhä samalle suunnalle. Jostakin syystä tämä näky sai Wasili Andrejitshin vavahtamaan ja hän rupesi sukkelaan ajamaan hevosta huomaamatta sitä, että hän ihan muutti suuntaa ja ajoi nyt aivan toisaalle, vaikka yhä kuvitteli mielessään ajavansa vahtikojuja kohti. Mutta hevonen painoi yhä oikealle ja sen tautta hän koko ajan käänteli sitä vasemmalle.

Jälleen häämöitti hänen edessään jotakin mustaa. Hän ihastui vakuutettuna, että nyt se varmaan oli kylä. Mutta se oli taaskin samallinen rajamerkki. Taaskin huojui yhtä armottomasti ruoho pelästyttäen Wasili Andrejitshiä. Mutta tämän rajamerkin vieressä kulki jälki, jota tuuli ajoi umpeen. Wasili Andrejitsh pysäytti, kumartui ja katseli: se oli hiukan lumen peittämä hevosjälki eikä voinut olla kenenkään muun, kuin hänen oman hevonsensa jälki. Hän oli silminnähtävästi tehnyt kierroksen ja pienellä alalla. "Hukkaan minä tässä joudun", ajatteli hän, mutta ett'ei pelko valtaisi häntä, alkoi hän yhä kovemmin ajaa hevosta tuijottaen valkoiseen lumiaavikkoon, jossa hän ei nähnyt muuta, kuin välistä ilmestyviä ja kohta taas katoavia valopisteitä. Kerran oli, kuin hän olisi kuullut koirain haukuntaa tahi susien ulvontaa, mutta nämä äänet olivat niin heikkoja ja epämääräisiä, ett'ei hän tiennyt, kuuliko hän vaiko oli vaan kuulevinaan ja seisauttaen hevosen alkoi hän tarkkaan kuunnella.

Yht'äkkiä kaikui hirveä, huimaava huuto hänen korvissaan ja kaikki alkoi väristä ja vavista hänen ympärillään. Wasili Andrejitsh tarttui hevosen korviin, mutta hevosenkin kaula vapisi kokonaan ja hirveä huuto kävi vieläkin kamalammaksi. Muutamaan sekuntiin Wasili Andrejitsh ei voinut tointua ja käsittää mitä oli tapahtunut. Tapahtunut oli kuitenkin vaan se, että Rusko, joko itseään rohkaistakseen tahi kutsuakseen avuksi, hirtahti kovaan ja pitkään.

"Hyi senkin kirottua, kun säikäytti!" sanoi Wasili Andrejitsh itsekseen.

Mutta käsitettyään pelkonsa oikean syyn ei hän enää voinut haihduttaa sitä.

"Pitää malttaa mieltään, olla tyyni", — sanoi hän itselleen, vaan samalla kuitenkin ei voinut olla ajamatta hevosta. Ja hän ei huomannut, ett'ei ajanut enää vasta- vaan myötätuuleen. Hänen ruumistaan paleli, varsinkin reisistä, mistä se oli peittämättä ja kosketti setolkkiaan, kivisti ja puistatti. Hän unhotti vahtikojun ja toivoi nyt vaan sitä, että pääsisi takaisin reen luo, ett'ei hukkuisi yksin, kuin se maruna tuossa kauheassa lumituiskussa.

Yht'äkkiä hevonen vajosi hänen allaan, se oli joutunut lumikaivantoon ja alkoi nyt potkia jaloillaan ympärinsä. Wasili Andrejitsh hypähti alas, jolloin hän sysäsi kokonaan sivulle valjaiden sivuhihnan, johon hän oli tukeutunut jaloillaan, alas hypätessään hän työnsi sivulle loimenkin, josta oli kiinni pitänyt. Heti kun hän oli hypähtänyt alas hevosen selästä, pääsi hevonenkin ennalleen, nykäisi eteenpäin, hypähti kerran, sitten toisenkin ja lähti menemään raahaten perässään kiemurtelevaa loimea ja vetohihnaa, se hävisi isäntänsä silmistä jättäen tämän yksikseen lumimassojen keskelle. Wasili

Andrejitsh juoksi hevosen perästä, mutta lumi oli niin syvää ja turkki niin raskas, ett'ei hän päässyt enempää kuin parikymmentä askelta, jolloin hän vajosi aina polviaan myöten; sitten jäi hän hengästyneenä seisomaan paikalleen. "Metsät, jäära, vuokratut talot, kauppa, kapakat", ajatteli hän, "mitä niistä nyt kaikista tulee? Mitä sitten tapahtuu täällä minulle? Niin ei voi olla!" välähti hänen aivoissaan. Ja erikoisen miellelyhtymän kautta muisti hän tuulenpieksämää marunaa, jonka hän oli ohittanut kaksi kertaa ratsastuksensa aikana, ja hänet valtasi sellainen kauhu, ett'ei hän ollenkaan voinut uskoa siihen todellisuuteen, mitä hänelle oli tapahtumassa. Hän ajatteli: "Eikö tämä kaikki sittenkin ole vain unta?" ja tahtoi herätä; mutta se ei ollutkaan unta, josta hän olisi voinut herätä. Se oli ihan oikeaa lunta, joka piiskasi hänen kasvojaan ja häntä värisytti, ja se oli aivan oikea hätätila, johon hän oli nyt yksin joutunut, samoin kuin tuo marunakin; häntä näytti odottavan vääjäämätön, pikainen, kaikki aistit ja ymmärryksen sumentava kuolema.

"Taivaan kuningatar, ihmeitätekevä Nikolaus!" hän huudahti muistellen samalla eilistä kirkkorukousta ja mustunutta pyhimyksenkuvaa maalauksineen ja kultaisine kehyksineen ja kynttilöitä, jotka hän oli ostanut syyttääkseen tämän pyhimyksenkuvan edessä ja jotka tuotiin hänelle heti takaisin ja jotka hän sitten, kun ne olivat tuskin syytyneet, pani jälleen säilöön laatikkoonsa. Ja nyt hän rukoili tätä samaa ihmeitätekevää Nikolausta pelastuakseen ja lupasi hänelle kiitosjumalanpalveluksen ja kynttilöitä. Mutta samalla hän oli ehdottomasti selvillä siitä, että tämä pyhimyksenkuva kehyksineen ja kynttilät ja jumalaiset ja rukoukset, jotka kaikki tosin siellä kirkossa olivat hyvin tärkeitä ja tarpeellisia, eivät voineet häntä mitenkään auttaa, ja ett'ei toisaalta noiden kynttilöiden ja rukousten ja toisaalta hänen surullisen tilansa välillä ollut eikä tulisikaan olemaan mitään yhteyttä.

"En saa menettää rohkeuttani", sanoi hän itselleen. "Minun täytyy seurata hevosen jälkiä, muuten nekin katoavat näkyvistä". Ja hän lähti liikkeelle. Mutta vaikka hän oikeastaan aikoi kulkea rauhallisesti, alkoi hän kuitenkin juosta, kaatuili jatkuvasti, nousi taas ylös ja kaatui jälleen. Sellaisissa paikoissa, joissa lumi ei ollut syvää, näkyivät hevosenjäljet tuskin ollenkaan. "Olen mennyttä miestä", ajatteli Wasili Andrejitsh, "minä kadotan vielä nämä jäljet". Mutta siinä silmänräpäyksessä hän huomasi eteensä katsahtaessaan jotain tummaa. Se oli ruskeankeltaista, eikä yksin ruskeankeltaista, vaan reki ylösnostettuine aisoineen. Ruskeankeltainen, josta setolikka, sivuhihna ja loimi olivat kokonaan pois luiskahtaneet, ei ollut enää aikaisemmalla paikallaan, vaan lähempänä aisoja lyöden päätään sinne tänne, ja suitset, joiden päälle hän oli astunut, liukuivat alas. Kävi ilmi, että Wasili Andrejitsh oli jäänyt loukkuun siihen syvänteeseen, missä aiemmin sama oli Nikitalle tapahtunut, ja että hevonen oli tuonut hänet takaisin reen luo ja että paikka, missä hän oli eronnut hevosesta, ei ollut reestä 50 askelta kauempana.

IX.

Kun Wasili Andrejitsh oli raahautunut reen luokse, piti hän siitä kiinni ja seisoi siinä kauan, liikkumatta, koettaen rauhoittua ja saada hengityksensä tasaantumaan. Nikita ei ollut enää entisellä paikallaan; mutta reessä makasi jotain, joka oli jo aivan kokonaan lumen peittämä: Wasili Andrejitsh arvasi, että se oli Nikita. Wasili Andrejitshin pelko oli nyt kokonaan kadonnut, ja jos hän vielä nytkin jotain kammosi, oli se juuri tuo kauhea tuskantila, joka hänet oli vallannut hevosen selässä ja nimenomaan silloin, kun hän oli joutunut yksin tuohon lumikaivantoon. Millään muotoa hän ei olisi antanut käydä niin, että tuo kauhu valtaisi hänet uudelleen, ja jott'ei niin kävisi, hän ei saisi ajatella itseään vaan jotain muuta, hänen täytyisi jotain tehdä. Siksi hän asettui selkään tuulta vastaan ja höllitti turkkinsa vyön. Niin pian kuin hän sitte vähän oli saanut hengityksensä asettumaan, karisti hän lumen lappaistaan ja kintaistaan ja sitoi uudelleen vyön kiinni kireälle ja matalalle, joten hän sen sitoi aina, kun meni ulos rekilöistä ostamaan talonpoikain tuomia jyviä. Hän valmistautui työhön. Ensimmäinen teko, mikä hänestä oli tehtävä, oli se, että piti irroittaa hevosen jalka. Wasili Andrejitsh tekikin niin, irroitti ohjakset, sitoi Ruskon jälleen kiinni reensevän rautaan entiselle kohdalle ja alkoi korjata paikoilleen valjaita, setolikkaa ja lointa. Mutta silloin hän näki, että reessä jotakin liikkui ja lumen alta, johon se oli peittynyt, kohosi Nikitan pää. Hän kohottautui nähtävästi suurella vaivalla, istuutui ja huitoi hyvin kummallisesti käsillään nenänsä edessä ikäänkuin olisi karpäsiä ajanut pois, sekä sanoi jotakin, mikä Wasili Andrejitshista kuului, kuin hän olisi kutsunut häntä luokseen.

Wasili Andrejitsh jätti loimen korjaamisen kesken ja meni reen luo.

— Mitä sinä? — kysyi hän. — Mitä sinä sanot?

— Kuo-oo-len nyt, — sai Nikita vaivoin ja katkonaisella äänellä sanotuksi. — Antakaa saatavani pojalleni. Tahi eukolle — yhden tekevä.

— Mitä, oletko paleltunut? — kysyi Wasili Andrejitsh.

— Tunnen kuoleman tulevan... Anteeksi, Kristuksen tähden... — sanoi Nikita itkevällä äänellä yhä huitoen käsillään, ikäänkuin kasvoistaan olisi karpäsiä ajanut.

Wasili Andrejitsh seisoj noin puoli minuuttia ääneti ja liikkumatta, astui sitte yht'äkkiä ja yhtä ratkaisevasti, kuin hän aina paiskasi kättä edullista kauppaa tehdessään, askeleen taaksepäin, veti ylös turkkinsa hihat ja alkoi molemmin käsin kaivaa pois lunta Nikitan päältä ja reestä. Sen tehtyään päästi hän nopeasti irti vyönsä, aukaisi turkkinsa ja, survaistuaan Nikitaa, kävi hänen päällensä peittäen häntä ei ainoastaan turkillaan, vaan myöskin koko lämpöisellä, varisella ruumiillaan.

Korjattuaan käsillään turkinliepeitä reen laidan ja Nikitan väliin ja painaen niitä polvillaan, Wasili Andrejitsh makasi siten alas-suin, nojasi päätään reensepään eikä kuullut nyt enää hevosen liikkeitä ja tuulen ulvontaa, vaan ainoastaan Nikitan hengitystä. Nikita makasi ensin kauan hievahtamatta, huo'ahti sitte kovaan ja liikahti, kun silmännähtävästi alkoi lämmitä.

— No, näetsen nyt, ja sinä kun jo sanoit kuolevasi! Makaa nyt ja lämpene tällä lailla... — alkoi Wasili Andrejitsh.

Mutta ihmeekseen ei hän voinut puhua enemmän, sillä kyyneleet kiertyivät hänen silmiinsä ja alaleuka alkoi nopeasti vavista. Hän taukosi puhumasta ja nieli vaan sen, mikä nousi hänelle kulkkuun.

"Kylläpä minä pelästyin, kun nyt olen näin heikko", ajatteli hän itsekseen. Mutta tämä heikkous ei ollut hänelle vähääkään vastenmielinen, vaan tuotti hänelle päinvastoin erityistä iloa, jommoista hän ei ollut koskaan ennen tuntenut.

— Ollaan vaan tällä lailla! — puheli hän itsekseen tuntien omituista, suloista riemua. Ja jotenkin kauan makasi hän siten ääneti, hieroen silmiään turkin nahkaan ja vetäen polven väliin turkin oikeanpuolista lievettä, jota tuuli yhä käänteli nurin.

Mutta häntä halutti kovin ilmaista jollekin tämän iloisen mielialansa.

— Nikita! — sanoi hän.

— Hyvä on, lämmin, — vastattiin hänelle alhaalta päin.

— No niin, veli kulta! Ja minut oli jo ihan hukka periä. Sinä olisit paleltunut, ja minä... Mutta siiloin alkoivat taas hänen leukapielensä vavista, hänen silmänsä täytyivät jälleen kyyneleillä ja hän ei saanut enempi sanotuksi.

"No, sama se", ajatteli hän. — "Tiedänpähän itse, mitä tiedän", — ja hän vaikeni.

Muutamia kertoja katsoi hän ylös hevoseen ja näki, että sen selkä oli alaston ja että loimi ja valjaat riippuivat lumessa. Hän tiesi, että olisi pitänyt nousta ylös ja peittää hevonen, mutta hän ei uskaltanut hetkeksikään jättää Nikitaa ja häiritä sitä iloa, jota hän nautti. Nyt ei hän tuntenut pelkoa mitään.

Nikita lämmitti häntä alhaalta ja turkki päältäpäin; ainoastaan hänen kätensä, joilla hän piteli turkkinsa liepeitä Nikitan sivuja vastaan, ja jalkansa, joista tuuli lakkaamatta puhalteli pois turkin, alkoivat jäähmettyä. Niistä hän ei kuitenkaan huolinut, vaan siitä, miten saisi allaan makaavan miehen lämpenemään.

— Ei se pääse siitä mihinkään, — puheli hän itsekseen tästä lämmittelemisestä yhtä kerskaavasti, kuin aina kauppoja tehdessään.

Siten makasi Wasili Andrejitsh jotenkin kauan. Ensin kiiti hänen mielikuvituksessaan muistot myrskystä, aidoista ja hevosesta, joka vapisi hänen silmänsä edessä, ja Nikitasta, joka makasi hänen allaan; sitte niihin sekaantui muistot juhlasta, hänen vaimostaan ja stanovoista, kynttilälaatikosta, ja taaskin Nikitasta, joka makasi sen laatikon alla; sitte ilmestyi talonpoikia, ostajia ja myyjiä, ja valkoisia seiniä ja rautakattoisia taloja, joiden alla Nikita makasi, sitte kaikki hämmentyi, sekaantui yhteen ja, kuin taivaan kaaren värit, jotka yhtyvät yhdeksi valkoiseksi valoksi, kaikki nämä eri muistot hälvenivät tyhjiin, ja hän nukkui. Hän nukkui kauan uneksimatta, mutta päivän valjetessa ilmestyi jälleen unennäköjä. Hänestä näytti, että hän seisoj kynttilälaatikon ääressä, että muudan nainen pyysi ostaa viiden kopeikan kynttilän, että hän tahtoo antaa hänelle kynttilän, mutta hän ei voi nostaa käsiään, ne kun olivat kiinni taskuissa. Hän tahtoo kiertää laatikon ympäri, vaan jalat eivät liiku ja uudet, kiiltävät kalossit ovat kasvaneet kiinni lattiaan; hän ei saa niitä nousemaan ylös eikä jalkoja niistä ulos. Ja yht'äkkiä kynttilälaatikko ei ole enää laatikko, vaan vuode ja Wasili Andrejitsh on makaavinaan mahallaan laatikon päällä s.o. vuoteellaan kotonaan. Hän makaa vuoteellaan eikä voi nousta ylös, vaikka pitää nousta, sillä kohta tulee häntä hakemaan stanovoi, Ivan Matvejitsh, jonka kanssa pitää lähteä joko metsää ostamaan tahi korjaamaan valjaita Ruskon selässä. Ja hän kysyy vaimoltaan:

— No, onko hän käynyt! — Ei, vastaa vaimo, ei ole käynyt. — Ja hän kuulee jonkun ajavan kuistin eteen. Se on varmaankin hän. — Ei, ajoi ohi. — Kuulehan, eikö hän vieläkkään ole tullut. — Ei ole. — Ja hän makaa jo vuoteellaan eikä voi nousta ylös, odottaa vaan, ja odotus on sekä tuskallinen että iloinen. Ja yht'äkkiä tapahtuu ilo, saapuu se, jota hän on odottanut, mutta se ei ole Ivan Matvejitsch, vaan joku toinen, vaikka kuitenkin se sama, jota hän odottaa. Hän tulee ja kutsuu häntä ja se joka häntä kutsuu, on se sama, joka huusi hänelle ja käski käydä Nikitan päälle makaamaan. Ja Wasili Andrejitsh on hyvillään, että tuo joku tuli häntä hakemaan. — Tulen! huutaa hän iloissaan. Ja tämä huuto herätti hänet. Ja hän herää, vaikka aivan toisellaan, kuin oli nukkunut. Hän tahtoo nousta, vaan ei voi. Tahtoo liikuttaa kättään, — ei voi. Jalkaansa, — ei voi. Tahtoo kääntää päätänsä, sitäkkään ei voi. Ja hän ihmettelee sitä, vaan ei ole siitä millään. Hän ymmärtää, että se on kuolema, mutta ei ole siitäkkään millään. Ja hän muistaa, että Nikita on hänen allaan, on lämmennyt ja on hengissä, ja hänestä on, kuin hän olisi Nikita ja Nikita hän ja ett'ei hänen henkensä ole hänessä itsessään, vaan Nikitassa. Hän jännittää kuuloaan ja kuulee Nikitan hengityksen, jopa heikon kuorsaamisenkin. — "Nikita elää, siis minäkin elän", — sanoo hän riemuissaan itsekseen. Ja jotakin aivan uutta, jota hän ei ollut koko elinjässään tuntenut, astuu alas hänen sieluunsa.

Ja hän muistaa rahat, puodin, talon, kaupat, Mironovin miljoonat, ja hänen on vaikea käsittää, minkätähden se mies, joka tunnettiin Wasili Brehunovin nimellä, on toiminut niissä töissä, joissa on toiminut.

— "Mutta eihän hän ole tietänyt, mitenkä asian oikea laita on", — ajatteli hän Wasili Brehunovia. "Jos en ole tietänyt tähän asti, niin nyt sen tiedän. Erehtymättäni sen *nyt tiedän*." Ja taas kuulee hän sen häntä kutsuvan, joka jo oli häntä huutanut. — Tulen, tulen! — vastaa koko hänen olentonsa ihastuneena, hetyneenä. Ja hä tuntee olevansa vapaa eikä minkään enää pidättävän häntä.

Ja muuta mitään Wasili Andrejitsh ei enää nähnyt tai kuullut eikä tuntenut tässä maailmassa.

Ympärillä tuiskusi yhä samalla lailla. Samat vihurit pyörittelivät lunta ja peittelivät kuolleen Wasili Andrejitshin turkkia, kokonaan vapisevaa Ruskoa ja pikkuruisen vaan enää näkyvää rekeä ja sen pohjalla makaavaa, kuolleen isännän alla lämpenevää Nikitaa.

X.

Nikita heräsi aamun valjetessa. Hänet herätti vilu, joka jälleen alkoi tunkea hänen selkäänsä. Hän näki unta, että oli ajamassa kotiin myllystä talon jauhokuormaa, kääntyi Ljapinin kohdalla sillan ohi ja sitoi kuorman kiinni. Ja hän uneksi, että konttasi kuorman alle ja tahtoo nostaa sitä hartioillaan. Mutta kummallista! kuorma ei hievahdakaan, vaan tarttui kiinni hänen selkäänsä, ja hän ei jaksa sitä nostaa eikä pääse pois sen alta. Hänen lanteensa ovat ihan muserruksissa. Ja ihanhan hän on kylmäkin! Pitää päästä pois. "Anna jo olla!" sanoo hän jollekin, — sille, joka painaa häntä kuormalla selkään. — "Ota säkit pois!" — Mutta kuorma painaa häntä yhä kylmempänä, kun yht'äkkiä jysähtää jokin ja hän herää kokonaan ja muistaa kaikki. Kylmä kuorma se on kuollut, kylmennyt isäntä, joka makaa hänen päällään. Se mikä jysähti, oli Rusko, joka potkaisi kaksi kertaa kavierillaan rekeä vastaan.

— Wasili Andrejitsh, Wasili Andrejitsh! — sanoo Nikita isännälle varovasti, aavistaen, mitä oli tapahtunut ja selkäänsä ponnistaen.

Mutta isäntä ei vastaa. Ja hänen mahansa ja jalkansa ovat kankeat ja kylmät ja painavat kuin lyijy.

"Kuollut varmaan. Herra suokoon hänelle taivaan autuuden!" — ajattelee Nikita.

Hän kääntelee päätänsä, kaivelee kädellään lumen pois edestään ja aukaisee silmänsä. On valoisa. Samalla lailla viheltelee tuuli aisoissa ja samalla lailla pyryää lumi, sillä erotuksella vaan, ett'ei se enää kovaan pieksä reen laitaa, vaan hiljaa peittelee rekeä ja hevosta, yhä korkeammalle, ja hevonen ei kuulu enää liikahtavan ja hengittävän. "Varmaan jo sekin on paleltunut", muistaa Nikita Ruskoa. Ja todella olivatkin ne kavion kolahdukset rekeä vastaan, jotka herättivät Nikitan, ihan jo kohmettuneen Ruskon viimeiset kuoleman ponnistukset pysytellä jaloillaan.

— "Herra, taivaan Isä, näköjään kutsut minutkin pois", — sanoi Nikita itsekseen. — "Tapahtukoon Sinun pyhä tahtosi! Vaan kammottaa. No, eihän sitä kahdesti kuole ja kerran kuitenkin kuolla pitää. Kunpa sitte pikemmin..." Ja hän peittää taas kätensä, sulkee silmänsä ja vaipuu unheesen, ihan vakuutettuna, että nyt hän varmaan täydellisesti kuolee.

Jo päivällisen aikaan seuraavana päivänä kaivoivat miehet lapioilla Wasili Andrejitshin ja Nikitan esille kolmenkymmenen sylen päässä tieltä ja puolen virstan päässä kylästä.

Lumi oli peittänyt reen, mutta aisat ja niissä riippuva huivi olivat vielä näkyvissä. Rusko seiso, valjaat ja loimi riipuksissa, ihan valkoisena mahaa myöten hangessa, kuollut pää painuneena kohmettunutta kaulaa vastaan. Sen sieraimet olivat täynnä jääpuikkoja, silmät olivat kuurassa ja niihin oli jäätynyt ikäänkuin kyneleitä. Se oli tänä yhtenä yönä laihtunut niin, ett'ei siitä ollut jäljellä muuta kuin luut ja nahka. Wasili Andrejitsh oli kankea kuin pölkky, ja niinkuin hänen jalkansa olivat olleet hajallaan, niin hän siitä, sääret haritettuina, käännettiin pois Nikitan päältä. Hänen mulkoilevat haukansilmänsä olivat hyytyneet ja avoin suunsa tasaisiksi leikattujen viiksien alla oli täynnä lunta. Nikita oli hengissä, vaikka ihan kohmettunut. Kun hän herätettiin, niin hän oli vakuutettu, että hän jo oli kuollut ja että kaikki, mitä hänen kanssaan tehtiin, ei tapahtunut tässä, vaan toisessa maailmassa. Ja kun hän kuuli miesten, lapioidessaan ja kääntäessään jähmettyneen isännän hänen päältään, huutavan, niin hän ensin ihmetteli, että miehet toisessakin maailmassa huutavat samalla lailla. Mutta kun hän käsitti vielä olevansa täällä, tässä maailmassa, niin hän pikemmin oli siitä pahoillaan, kuin iloissaan, varsinkin kuin tuns, että hänen molempain jalkainsa varpaat olivat paleltuneet.

Nikita makasi sairaalassa kaksi kuukautta. Kolme varvasta häneltä leikattiin pois, muut paranivat, niin että hän saattoi tehdä työtä. Ja vielä kaksikymmentä vuotta palveli hän ensin renkinä ja sitte vanhoilla päivillään vahtina. Hän kuoli vasta tänä vuonna kotonaan ja, niinkuin toivoi, pyhäinkuvain alla, sytytetty vahakyntteli kädessä. Kuollessaan hän pyysi anteeksi vanhalta eukoltaan ja antoi hänelle anteeksi hänen elämänsä tynnyrintekijän kanssa, otti hyvästi pojaltaan ja lapsenlapsiltaan, ja kuoli todellisesti iloissaan siitä, että vapautti kuolemallaan poikansa ja miniänsä liiasta leipätaakasta ja nyt todenperään itse pääsi tästä hänelle jo ikävästä elämästä siihen toiseen elämään, joka joka vuosi ja hetki kävi hänellä yhä selvemmäksi ja houkuttelevammaksi. Onko hänen nyt parempi vai pahempi siellä, minne hän tämän todellisen elämän jälkeen heräsi, pettyikö hän toiveissaan vai löysi siellä sen, mitä odotti, — sen me kaikki kohta tulemme tietämään.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ISÄNTÄ JA RENKI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without

complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to

prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats

readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.